پێویســـــــــــتە (ساڵنامەی نەورۆزیی) بکرێـت بە فەرمـی و بە جیهــــانی.. دکتۆر مەولـــــود ئیبراهیم حەسەن

پێشەکی ..

یـەکێ لە شارەزایـانی مێـژووی کوردسـتان دەنووسـێ : (کوردسـتان خەزنەیەکە هێشتا بە چاکی نە ناسراوە !) ئەگەر ئەو مێژوو نووسە بەم وتەیە ڕووی لە هەمــوو ئەوانەیە کە ئەو کوردسـتان نە ناسـینە دەیــانگرێتەوە ، ئەوا کــورد خۆی بەشێ زۆری ئەو – نەناســین – ە دەیگــرێتەوە ! مێژوونووسـانی جیهــان بە کۆن و تازەیـانەوە بە ڕۆژهەڵاتی و ڕۆژئاوایيانەوە زۆریان لە بارەی کوردو کوردستانەوە گوتووە ! چاکیشیان گوتووەو خراپێش ؛ بەگشتی ئێمەی کوردیش نە چاکگوتنەکانمان بەباشێ وەرگرتووە ! نە وەڵامێکی زانستیانەشمان بۆ خراپ گوتنەکان هەبووە ، هەر بۆیە دەتوانم بڵێم .. مێژووی کورد زۆری لە بارەوە گوتراوو نووسراوە ، ئەگەر لە نێو ئەم نووسراوانە بێیـــن و بە پێـــی زەمەن و هەر لە کۆنەوە ڕاســت و زانســتیە بەڵگەدارەکـان کۆبکەینەوەو بێـانهێنەوە پـاڵ یەک ، ئەوا نەخشەی مێــژووی کــورد زۆر بە جــوانی خۆی دەردەخـات . ئەو مێژووناسـانەی نووســیویانە □ کوردســـتان لانکەی مرۆڤـا یەتیە – کورسـتان لانکەی شارستانیەتە) لەم ڕاستی گوتنەشیان خێریان ب□ کوردستان نەکردووە ، بە هەوڵ و ماندوو بوون و لێکۆڵێنەوەی زانستیانە بەم ئەنجامانە گەیشتوون ، فەرموون بزانن بیرمەندو لێکۆڵەری ئیرانی (دکتۆر عەلی شەریعەتی)چ تاجێکی زێڕین و گرنگ و بە نرخ دەنێتە سەری کورد و دەنووسێ : (شارستانیەتی یۆنانی ئەویش شارستانیەتێکە باپیرانی کورد ئەوانەی کۆچیان کردو لەگەڵ گەیشتنیان – بە یۆنان – دروستیان کردووە ،(…) وەک پێشتر گوتمان بناخەی شارستانیەتی یۆنانی لەسەر شانی کورد هەڵنراوە ، ئەو کوردانەی لە نێوان دوو ڕووباران دەژین ، ئەو شوێنەی بنکەی ڕۆشنبیری وشارستانیەت و فەلسەفەی جیهانە ؛ یەکەمین جێگا زانستی بیرکاری تێیدا گەشەی کرد نێوان ئەو دوو ڕووبارە بــوو ،) (١) بە خۆڕایـی نیە شوێنەوارناسی گەورە (ڕالـف سوالکی) دەست بۆ دەرگای ئەشکەوتی شانەدەر درێژ دەکات و دەڵێ □ هەموو شارستانیەتەکان لە دەرگای ئەم ئەشکەوتەوە هاتوونەتە دەرەوە

!)، (٢) هەموو ئەمانەو زۆری تر دەیسەلمێنن کە کوردستان سەرەتایەو مێژووەکی کۆنی هەیە بۆ ژیانی مرۆڤ و سەرهەڵدانی شارستانیەت ، ئەم کۆنی و دەوڵەمەندی و گرنگیەی کوردستان ئەرکی لێکۆڵەری کورد زۆرو وردو گران دەکات !

لێکۆڵەری کورد پێویستە بە لێکۆڵینەوەی زانستی و وردو پشو درێژییەکی بەردەوام گەورەو بچووک وکۆن و نوێی مێژوو و جوگرافیای کوردستان و کلتورو شارستانیەتەکانی ساغ بکاتەوە ! ساغ بکاتەوەو بزانێ چی ڕوویداوەو چی دروست کراوەو چی ئەمڕۆ ماوەتەوە ، ماوەتەوەو خۆی بکاتە خاوەنی ؛ میللەتانی پێشکەوتوو بستێک خاک و ڕووداوێکی مێژوویی و خشتێکی شووینەواری و دابێکی کلتوری وەک چاوی خۆیان دەپارێزن ؛ دەیپارێزن و شانازی پێوەدەکەن ! کەچی بەداخەوە .. ڕۆژانە لە چواردەورو لە ناوخۆش !! بە بەرچاومانەوە خاکمان داگیر دەکرێ و مێژوومان دەشێوێندرێ وشوێنەوارمان تێکدەدرێن و فەرهەنگ و کلتورمان سوکایەتیان پێ دەکرێ و دەبردرێن و دەشێوێندرێن !؟

ئەگەر واز لە هەموو کلتورێ دزراوو شیوێندراوو داگیرکراوەکانمان بهێنین ؛ بۆ تەنیا (نەورۆز) وەربگرین .. دەبینین چ بەزمێکی پێدەکرێ ! لە کاتێکدا ساڵانە داگیرکەرانی وڵات لەسەرو بەندی جەژنی نەورۆز ڕێ لە مەقی کورد دەگرن بە ئازادی نەورۆز بکات و هەستی خۆی دەرببڕێ ؛ گەنجەکانمان و دەخەنە بەندیخانەو بریندار دەکەن و دەیانکوژن ؛ کەچی لە نەوان خۆیان بە توندی ملە لە سەر ئەوە دەکەن و هەریەکەیان نەورۆز بۆ هی خۆیان دەزانن !؟ لە ساڵی(٢٠١٠) ئێران چەند ڕۆژێکی پێش نەورۆز ..نەورۆزی بە حەرام ناساندو قەدەغەی کرد کورد نەورۆز پیرۆز بکات ، کەچی پاش چەند ڕۆژێک نەتەوە یەکگرتووەکان جەژنی نەورۆزی وەک (جەژنێکی جیهانی) ناساندو ڕێشەکەی بە ئیرانی درایە قەڵەم ؛ هەر زوو پەشێمان بوونەوەو باوەشیان بۆ ئەو پیرۆزباییانە کردەوە کە سەرانی جیهان بۆ بۆنەی نەورۆزەوە بۆیان دەناردن و پیرۆزباییان لێ دەکردن !! (٣) ترکیا شەڕی ڕاگەیاندنی لە گەڵ ئیران دەستپێکردو خۆی بە خاوەنی نەورۆز دەزانی و وەزیری دەرەوەی ئەفغانستان کە بوونەوەکەی نەتەوە یەکگرتووەکانی بە جێهێشت ، بە هەی ئەوەی ڕێشەکەی بە ئیرانی ناوبردراوە ، هەموو ئەم کێشمە کێش و هەرایە کوردی لێ بێ ئاگا بوو !؟ لە کاتێکدا کورد لە هەمووان پتر خاوەنی نەورۆزە بە بەڵگەو بە مێژوو ! ئێستاش ساڵانە نەورۆزان سەرانی جیهان بەفەرمی و بە ئاشکرا پیرۆز بایی لە حکومەتی ئیران دەکەن وەک خاوەنی مێژوویی نەورۆز دەیناسێنن !؟

باپیرانی سەمەر..

ئەگەر پێشتر ئەوەمان خوێندەوە کە پسپۆڕان کوردستان بە لانکەی مرۆڤایەتی و شارستانیەت دەزانن ، ئەوا ئەم – لانکە – یە بەردەوام مرۆڤی تێدا ژیاوە و قۆناغەکانی ژیانی تێدا بڕیوە ، هەر لە ڕاوچیەتی و ئەشکەوت نشینی و کشتوکال کردن و شوانکارەیی و شار دروستکردنەوە بیگرە تادەگاتە داهێنانی ئەفسانەو ئاین و فەلسەفەو زانستەوە.. هەموو زانستەکان !

کوبیکلی تەپە ..ئەگەر بە وردی بە نموونە دوو شوێنی گرنگی وەک (دەرینکەیە و کوبیکلی تەپ – گرێ مرازان) بیانکەین بە چەقی لێکۆڵینەوەکەمان ، کە هەریەکە تەمەنیان بە (١٠ هەزار ساڵ) پێش زایین دەگەڕێتەوە ، دەبینین هەموو زانستەکان لەو ڕۆژگارە دا لە دروستکردنی ئەم دوو شوێنە دا بەکار هاتوون ؛ گرێ مرازان کە بە گەورەترین و کۆنترین پەرستگای جیهان ناسراوە و دەکەوێتە نزیک شاری(ئورفا)ی باکووری کوردستان ، وەک شوێنەوارناسی ئەڵمانی (کلاوس شمیدت) باس دەکات و دەڵێ ، ئەگەر بەتەواوی پشکنین لەم پەرستگایە دا بکرێ تیۆری دروستبوونی مرۆڤ گۆڕانی بەسەردادێ !)،(٤) کە تا ئەوکات (٦./.) شوێنەکە پشکنینی تێدا کرابوو! زانای شوێنەوارناس (کارەل) لە بارەی ئەم شووێنەوە دەڵێ : (بڕواناکەم ئەم شووینە تەنیا بە سروتی پەرستن بەکارهاتبێ ، ئەگەر ئەمە باوەڕت بەت سەرچەغ دەچێ و لە گرنگی کەم دەکەیتەوە ، (…) من لەو باوەڕەم ئەم ئاواییە تەنیا جێگای پەرستن نە بووەو کاری زۆر تری تێدا کراوە .)،(٥) بەڵێ ..لێکۆڵەری کورد پێویستە بە دوای ئەو کارانە دابچێ کە جگە لە پەرستن ، لەم شووێنە دا کراون ، کە ئەم کارانە بەرەو ئەوەمان دەبات کە بەدوای دەزگاو سازی کۆمەڵایەتی جۆراوجۆری ئەوە ڕۆژە دا بگەڕێین !

ئەگەر سەیری ستوونە گەورەو لووس و گرانەکان بکەین و لە وێنەکان ورد بێنەوە ، دەبێ بپرسین ئەم ئەندازیارو هونەرمەندانە ئەو زانست و شارەزاییەیان لە کوێ وەرگرتووە ؟ لە کاتێکدا شووێنەکی لەم شوێنەکۆنترمان نیە کە ئەم جۆرە ئەندازیاری و هونەرەی تێدا کرابێت و بەژین ..بەڵێ پیاوانی ئەم کارە مەزنانە لەوە ئەم زانست و هونەرەیان وەرگرتووە ! ئەم ستوونە لووس و گەورەوگرانانە بەچ ئامێرێک ئاوا ڕێکخراون ؟ چ کەسانێک و بە چ ئامێرێک ئاوا ئەندازەیی ڕایانگرتوون و توندیان کردوون؟ ئەو هونەرمەندانە کێ بوون و لە کوێ ئەم هونەرەیان بەدەست هێناوە ؟ هونەری کۆڵین و هونەری بەرز کە لە وێنەکێشانی جۆراو جۆری گیانلەبەرەکان بەکاریان هێناون ! زۆر پرسیاری تریش ، کە وەڵامەکەیان تا ئێستا نەزانراوە .

دەرینکیە ..شاری ژێر زەمینی چێن لە ژێر چێن ، تا دەگاتە هەشت

چین و هەندێک دەڵێن زیاتریشە ، ئەم شارە ژێر زەمینییە تەمەن (١٢)هەزار ساڵە ، مەزەندەی ئەوە دەکرێ کە جێگای (٣٠ تا ٥٠) هەزار کەسی تێدا ببێتەوە بە مەڕوماڵات و کەرو ئەسپەوە ! پازدە هەزار کەڵاو ڕۆژنەی هەواگۆڕێ تێدایە ، شەست دەرگای هەیە ، دەرگاکان لە ژوورەوە ڕا دادەخرێن و دەرگاکە بەردێکی خڕی یەک تەنی و نیو تەنییەوە هیچ کەس لەدەرەوە ڕا بۆی ناکرێنەوە ! لە ژوورەوەی ئەم شارە جێگای هەموو پێویستییەکانی ژیانی ئەوە ڕۆژەی تێدایە ، تا دەگاتە پەرستگاش ؛ هەر بۆیە پسپۆران ئەم شارە بە (شاری جنۆکان) ناو دەبەن ، شوێنەوارناسان دەڵێن : ئەم شارە زۆر لە ئەهرامەکانی میسر گرنگترە ؛ لە بەر ئەوەی تەمەنی ئەم شارە ژێر زەمینییە (١٢) هەزار ساڵە ، کەچی تەمەنی ئەهرامەکان هەر(چوار) هەزار ساڵ دەبێت !(٦) ئەمەو لەگەڵ چەندین شوێنی تر لە کوردستان کە هەموویان تەمەنیان(دوازدە هەزار) ساڵە و بەسەرەوەیە وەک (ئەرهان تەپە – گرە کچەڵ) و(حەسەن کیف) زۆری تریش کە هەموو ئەم شوێنانە پێمان دەڵێن : (ئەو شارانە بەرهەمی سەر هەڵدانی شارستانییەتی بەردن)،(٧) بە چەندین هەزار ساڵ پێش (شارستانییەتی قوڕ) ئەم(قوڕو بەرد)ەش بە هۆی جیاوازی جوگرافیای شارستانییەتەکەیە ، دەنا هەر ئەو مرۆڤانەن کە(باپیرانی سۆمەر) یەکانیان پێ دەڵێن و ئەو باپیرانە بوون کە بە چەند هۆیەک لە کوردستانەوە بەرەو خوارەوە ڕۆیشتن و لەوێ(شارستانییەتی قوڕ) یان دروستکرد . کە چوونە خوارەوە کلتورەکەی خۆیان لەگەڵ خۆیان بردو چەند گۆڕانکارییەکیان تێدا کرد ، بەپێی پێویستی ئەو جوگرافیە تازەیە. بۆ نموونە : (کشتوکالی بارانی)یان کرد بە (کشتوکالی ئاودێری) بە شێوەی بەرزی شاخەکان بۆ پەرستگا (زەقورە) یان دروستکرد ، ناوی شارە تازەکانیان بە هەمان کلتوری کوردستان ناونا؛ بۆ نموونە : (ئوربل) کە شاری هەولێری ئێستایەو پێشتر لە کوردستان بەم ناوەوە دروستیان کردبوو، هاتن شاری(ئور- و- ئورکو ئەرەک) یان دروستکرد ، کە دەبینین(ئور)،(٨) وەک ناوی شوێن و شارلە هەردوو قۆناخ دووبارە بووەتەوە .. ئەمەو زۆری تر . دەبێ ئەوەش بزانین ئەوانەی چوونەتە خوارەوە هەموو خەڵکێ کە نەبوون کە دواتر بە (سۆمەر)یەکان ناسران ، بەو هۆیەوە ئێستاش ساڵانە لە هەموو کوردستان شوێنەواری پێش چوونە خوارەوەو سەردەمی چوونە خوارەوەو دوای چوونە خوارەوەشیان دە دۆزرێنەوە .

سۆمەرییەکان و کورد ..

لە سەت ساڵی ڕابردوو میللەتانی دەورو بەر(عەرەب و ترک و فارس) و چەند میللەتێکی تریش زۆریان هەوڵدا سۆمەرییەکان بەلای خۆیاندا ڕاکێشن و بیان کەن بە عەرەب و ترک و فارس . بەڵام ، خۆشبەختانە

دواجار زاناکان و پسپۆران ڕێشەو بنەچەی سۆمەریەکانیان دۆزیەوە !
وەک (نورەدین ئەبو حسین حسین) دەنووسێ □ ڕاکان جیاواز بوون لە
بارەی بنەچەی سۆمەریەکان و لە کوێوە هاتوون ؟ بەڵام زۆرن ئەو
زانا شوێنەوارناسانەی بە بەڵگەی ئەرکیۆلۆژی ئەوە دەسەڵمێنن کە
ئەوانە لە چیاکانی زاگرۆسی ساردەوە هاتوونەتە خوارووی
میزۆبۆتامیا لە قۆناغی یەک بە دوای یەکدا زانای شوێنەوارناس
دکتۆر بەهنام ئەبوو سوف دەڵێ : سومەریەکان لەدەرەوەی وڵاتی
دووڕووبارانەوە نەهاتوون، بەڵکە ئەو میللەتە لە سۆبارتوو بوون ،
لە ڕۆژگارێکدا هاتوونەتە خوارەوەو شارستانیەتەکەیان لە گەڵ خۆیان
گواستووتەوە ،)،(٩) ئەوەی ڕاکەی دکتۆر بەهنام ئەبوو سووف
دەیسەڵمێنی ، کە درووستکردنی شارستانیەتێکی پێشکەوتوو وداهێنانی
نووسین لە لایەن سۆمەریەکانەوە ، ئەوە دەسەڵمێنی کە سۆمەریەکان
پێش ئەوەی بچنە خوارەوە بنەمای شارستانیەتێکی پێشکەوتوویان
هەبووە ، ئەوەش جارێکی تر ئەوە دەسەڵمێنی کە سۆمەریەکان بەشێک
بوون لە پێشینەی کوردەکانی زاگرۆس ، باشماوە شوێنەواریە
دۆزراوەکانی کوردستان ، ئەوە دەسەڵمێنی کە کوردستان لانکەی
شارستانیەتی یەکەمی هەموو مرۆڤایەتیە ، زانای ئەمریکایی پرۆفیسۆر
(ڕۆبەرت .گ.براید وود) دەنووسێ : ژیان لە ڕاوچیەتیەوە بۆ
شارستانیەت و جێگیر بوون ، دوای ئەوە هات کە لە کوردستان کشتو
کال و پیشەسازی دۆزرایەوەو پێشەکەوت و ماڵی کردنی گیانلەبەری
کێوی و بە جێهێشتنی ئەشکەوت و ژیان لە ماڵێکدا دەرکەوت کە
کەرەستەی پێشکەوتووی کشتوکالی تێدا دۆزرایەوە ، لە کاتێکدا
ئەوکاتە خاکی خواروو لە ژێر ئاودابوون ، لوتکەی چیاکان پڕبوو لە
جوڵەی ژیانێکی چاڵاک ، ئەوەی کە ئەمە دەسەڵمێنی دۆزینەوەی
پاشماوە دێرینەکانە ئەوەی لە ئەشکەوتەکانی (بێستوون) لە
ڕؤژهەڵاتی کوردستان دۆزراونەتەوە و تەمەنیان (١٠٠) هەزار ساڵە
، لە (شانەدەر) لە (ئاکرێ) و(چەرمو) لە خوارووی کوردستان و
ئەشکەوتی (جایۆنو) لە باکووری کورستان و ئەشکەوتی (دوودەری)
لە ڕۆژئاوای کوردستان ، هەموو ئەوانەو زۆری تریش بۆ دەیان هەزار
ساڵ دەگەڕێنەوە .) ،(١٠) ئەو مرۆڤانەی کە لە (١٠٠) هەزار ساڵ
ل□و پ□شەوە لە کوردستان بوون بە بەردەوامی ، هەر ئەوانیش لە
سەرو بەندی (١٢) هەزار ساڵ پێش ئێستا لەگەڵ سەرهەڵدانی کشتوکال
شارستانیەتی بەردیشیان داهێنا و بەردەوام بوون لە بەرەو پێش
بردنی شارستانیەتیکەیان ، هەر ئەوانەن باپیرانی سۆمەریەکان و
کوردبوون ، کە بەشێکیشیان دەچنە خوارەوەی دووڕووباران ، لەوێ
بەردەوام دەبن و دەیان داهێنان دەکەن و زۆر پێشکەوتوو دەبن ، کە
تا ئێستا مرۆڤایەتی شانازیان پێوە دەکات ، خاوەنی ئەو پێشکەوتنە

ئەو باپیرانی یەو گروپە بوون کە دواجار بە(سەمەری) ناسراون .
سەمەرو زەگمەک..
ئەو سەمەریانە وەک زاناکان دەڵێن : کە هاتوونەتە خوارەوە شارستانیەتەکەی خۆشیان لە گەڵ خۆیان هیناوە ، لە نەو ئەو شارستانیەتە زمان و کلتورو داب و نەریت و ئایینەکەشیان هاتووە ؛ کلتورێکی گرنگیان هەبووە کە جەژنی سەری ساڵ و ژیانەوەی دەمموزی بووە ، ئەو جەژنە لە ڕۆژی یەکەمی ساڵی نوێی سەمەریکان بووە ، جەژنی زەگمەک ..ئەو جەژنە پەیوەست بوو بە گۆڕانی سروشت و هاتنی بەهارو خوێندنەوەی فەلەک و هاوتا بوونی شەوو ڕۆژ لە کوردستان و زیندو بوونەوەی (دەمموزی) و ڕێ و ڕەسمی پێشوازی و دەربڕینی خۆشی و شادی بە هۆی زیندوو بوونەوەی دەمموزی ، دەمموزی خوداوەندی(گیاو سەوزایی و مەڕوماڵات) … هەر بۆیە ئەم جەژنە کۆنترین و گەورە ترین و پیرۆز ترین جەژنی ئەو سەردەمانە بوو ، لە کۆتاییەکانی سەدەی (١٩) زانای شوێنەوارناس (هینری لایەرد) تابلۆیەکی بازنەیی دۆزیەوە ، باوەڕ وابوو کە هی شای ئاشووری (ئاشوور بانیبال) ە ، بەڵام ، بە هۆی شیکردنەوەی تیشکی بە کۆمپیوتەر ، ئەوە سەلمێندرا کە گونجاوە لە گەڵ سەقای ئاسمانی وڵاتی دوو ڕووباران و سەلمێندرا کە سەر بە شارستاینەتی سەمەرە .)
ئەو تابلۆیە بە ماوەی (١٥٠) ساڵ مایەی سەرسامی زاناکان بوو ؛ تا لە ساڵی (٢٠٠٨) زاناکان بە پشت بەستن بە ئامیری تابلۆیی ، بەیان دەرکەوت کە ئەو نووسراوەی لەسەر ئەو بەردە بازنەییە، بریتیە لە لێکۆڵێنەوە یەکی پێشکەوتووی ئەستێرەکانی ئاسمان ، لە گەڵ تێبینی سەمەریەکان و کاریگەری بەریەککەوتین بچووکەمانگ لە ناوچەی (کەفیلس) لە نەمسا . دەرکەوت ئەم تابلۆ بازنەییە (یەکەمین ئیسترلاب) ە لە مێژوودا ، ئێستا ئەو تابلۆ بازنەییە لە مۆزەخانەی بەریتانی بە ژمارەی(ک٨٥٣٨)،(١١) بە ناوی (نەخشەی ئەستێرەی سەمەریەکان) ناسراوە و پارێزراوە . ئەو تابلۆیە ئەوە دەئسەلمێنی کە سەمەریەکان زانستێکی فەلەکناسیی ئاڵۆزیان هەبووە . دیارە هەر ئەو زانستە فەلەکناسیەشە کە توانیویەتی (ڕۆژی هاوتا بوونی شەوەڕۆژ) لە کوردستان بکات بە جەژنی سەری ساڵی سەمەریەکان بە ناوی(زەگمەک)کە ئێستا ئێمەو جیهان بە ناوی – نەورۆز – دەیناسین !
دەمموزو نەورۆز..
تا ئێستا بۆ مان دەرکەوت کە ژیان لە کوردستان مێژووێکی زۆر کۆنی هەیەو ئەو مێژووەش هەی دروست بوونی سەرهەڵدانی کشتوکال و گوندو شارە ، لە (١٢) هەزر ساڵ بەر لە ئێمەڵەم کوردستانەی خۆشمان بە بیروکاری مرۆڤەکانی ئەو وەختە (شارستانیەتی بەرد) سەری هەڵداوەو

ل گ پشکوتن و گانکاریکان ، بشک لو مرقانی کوردستان چوونت خوارو لو (شارستانیتی قو) یان دروستکردوو ر لو وختش ئو مرقان ب (سمر) ناسرون ، وک پشتر گوتمان ئو مرقانی ک ل کوردستان و باکووری دوو ووباران چوونت خوارو ، پشینی شارستانیتکی پشکوتوویان بوو و لگ خیان بردووه ، ل نو ئم شارستانیت ئایین و کلتوریش بووه ، ل نو ئم کلتورو ئایین (جژنی زگمک) بووه ، ئو جژن پیوست بوو ب زیندوو بوونوی دمموزی لو ؤژدا ، زانای سمرناس (جرج کدر) ای وای زمنی (داستانی دمموزو عشتار) ب ای هندک ل لکران دمموزی یکک ل زنجیر پاشاکانی سمر. پش ئوی ب ناوی(سردمی لافاو) ناوبندر ، جرج کدر هکی ب ئو دگنتو ، سردمی دمموزی پاشا گشانوو هات و برکت و هرزانی بووه ، هر بی ل ئفسانی (برکتی پیرز)،(١٢) ناوی ب زیندووتی ماوتو ، ئو زمنش هاوکات ل گ زمنی سرهدانی کستوکال واته (١٢) هزار ساڵ بر ل ئم . هر ب هی ئوی دمموزی ئو سردم وک خوداوندک ناسراوه ، بی ژی زیندوو بوونوی ک هاوکات بووه لگ سرتای ب هار ئو ؤژ زر پیرز بووو کراوه ب جژن ، جژنکی سروشتی ئایینی فلکی و کلتوری و ئفسانیی ، هموو ئمانش لای خکک نرخ و گرنگی و پیرزی خیان هبووه ، هر بو بنیو ژک کدکات ژی یکمی مانگی یکمی سای نوی سمری کراوه ب سرتای (سانامی سمر)،(١٣) یکان ، ئو ؤژ پیرز کراوه ب جژنی زیندوو بوونوی دمموزی خوداوندو ژیانوی سروشت و هاتنی بهارو کتایی بفرو ساردی ، ئمش وای کردووه ل شوی یکمی ئم ژ ئاگرکی گورو مزن بکرتو وک اگیاندنی هاتنی جژن و زیندوو بوونوی دمموزی و دستپکردنی جژن ؛ هموو ئو هیانی کباسمان کرد ، وای کردووه جژنی زیندوو بوونوی دمموزی خوداوند (زگمک – نورز) گورترین و پیرزترین جژنی خکک بت و ئم گوریی و پیرزیش هیکی تری بردوامی ئم جژنی تا دگات ژی ئم .

ب جیهانی بوونی جژنی زگمک و نورز ..

نورز وک جژنی زگمکی کنی باپیرانی سمریکان ، ل سردمی کشتوکالی یکم واته(١٠) هزار ساڵ بر ل زاین سرهدداو لگ ژگار دت پش ، تا دگات سردمی پیدا بوونی نووسین لسردستی سمریکان ل (٣٢٠٠) ساڵ پش زاین ، پاش پیدا بوونی نووسین ئتر داب و دستووری نورز ل باری زارکی و

سێنەبەسینەییەوە دەچێتە قۆناخی نووسینەوە ، سۆمەریەکان پاش ئەوەی نووسینیان لە قۆناغی تازییەیان ، واتە خوارەوەی دوو ڕووباران گەیاندە سەردەمی نووسینەوەی کلتوورە دەوڵەمەندەکەی خۆیان ، دەستیان بە نووسینەوەی داستان و ئەفسانەو پەندو ئەدەب و کاروباری ڕۆژانەی خۆیان کرد ؛ لە نێو ئەم نووسینانەدا (داستانی دەمموزو عەشتار) گرنگییەکی زۆری پێدرا ، خۆشبەختانەش ئەوە داستانە (جەژنی زەگمەک – نەورز) ی بەتەواوی ڕوونکردەوەو هەمووان تێگەیشتن ..جەژنی نەورۆز – زەگمەگ چییەو کەی پەیدابووە ؟! ئەو جەژنە گرنگ و کۆن و مەزنە ، وەک گەورەترین جەژنی سۆمەریەکان و هەموو مێژوو ، دواجار هەر لە سنووری دەسەڵات و زەمەنی سۆمەر نەمایەوە ، هەر زوو بە چوار دەور دا بڵاو بووەوە ، هەر لەسەردەمی سۆمەر گەیشتە میللەتانی دەورو بەر وەک میسر لە سەردەمی فیرعەونەکان و یۆنان و هیندو ..تادوایی ! جۆرج کەدەر دەنووسێ (تەمموز لە ناو لەنانە سۆمەریەکەی واتە (کوڕی ئاوی مەزن) هەر بۆیە لە نێو شارستانیەتە جیا جیاکان ناوی جیا جیای وەرگرت ، خۆی دەموزی سۆمەریە ، تەمموزی بابیلیە ، ئەدۆنیسی ئەغریقی وئادونی فینیقی و هەروەها ئەدۆنیس لە شارستانیەتی ئەغاریتی .) ،(١٤) ئەمەش مانای وایە داستانی دەمموزو عەشتار ئاوا زۆر بڵاو بووەتەوە ، کە داستانەکە گەیشتووەتە ئەم میللەت و وڵاتانە ، کەواتە جەژنی زەگمەک- نەرۆزیش گەیشتووەو پیرۆز کراوە ، ئەوە داستانە کە بە ناوی دەمموزیە ، دیسان هەر ئەو داستانە بە ناوی عەشتاریش زۆر بڵاو بووەتەوە ، ئەوەتە لە یۆنان بە ناوی ئەفرۆدێت و لە ئێرانی کۆن بە ناوی ئەناهێتا بڵاو بووەتەوە ، دوا جار ئەم داستانە – عەشتارو دەمموزی – بە هەر ناوێک و لە هەر وڵاتێک و لە نێو هەر میللەتێک بڵاو بووبیتەوە ، جەژنی زەگمەک- نەورۆز ڕووە کارەکی و نەریتە بەردەوامەکەی بووە . ئەمە هەمووی لە پێش زایین بووەو ناوەکەشی واتە لە زەگمەکەوە گۆڕاوە بە ئەکیتەو بە نەورۆزی بابیلی و لە ئێرانی کۆنیش [illegible] ناوی نەورۆز بە شێوەی نەوا سەرد واتە ساڵێ نو ناویان دەهێنا، خەڵکی ئێرانی ئاسیای ناوەڕاست ئەوانیش لەسەردەمی سەغدیان و خوارزمشاهیەکان نەورۆزیان بە نو سارد و نوسارجی بە واتای ساڵی نو ناودەبرد .)،(١٥) و لەسەردەمی ساسانیەکانیش بە نوک ڕۆژ و نوک ڕۆج ناودار بوو. تادەگاتە سەردەمی عەرب و ئیسلام ئەوانیش بە – نیروز و نوروز- باسیان کردووە .

ئەمانە هەمووی بۆ مان دەسەڵمێنن کە نەورۆز هەر زوو بە دنیادا بڵاو بووەتەوە ، شارستانیەتی سۆمەریەکان کاریگەری لەسەر زۆر وڵات و میللەت هەبووە ، لە وێشەوە جارێکی تر نەورۆز گەیشتووەتە ئەکەدی و بابلی و ئاشووریەکان کە دەتوانین بڵێین : ئەم میللەتانە لەسەر

شارستانیەتی سۆمەریەکان پێگەیشتن ، بۆ نموونە زمان و خەتی سۆمەری بۆ ماوەیەکی زۆر زمان و خەتی نووسینی ئەکەدی و بابیلی و ئاشووری بووە ، ئەوە جگە لە ئایین و پێشەو جۆری حکومکردنیان . هەروەها میللەتانی گوتی و ئیلامی و میتانی و لولوو حثی و هەموو ئاوانەی دواجار دێنەوە نێو مێژووی پێگەیشتنی کورد نەورۆزیان وەک جەژن و سەری ساڵ بۆ خۆیان یادکردوتەوەو بەرز ڕایانگرتووە .

ئەم زوو بڵاو بوونەوەی نە ورۆزو بەردەوام بڵاو بوونەوەی لە پاش زایینیش بەردوام بوو ، ئێستا مێللەتانێکی زۆر مێژووێکی دوورو درێژیان لە گەڵ ئەو جەژنە دا هەیە، هەر بۆ یە هەموو وڵات و میللەتێک مافی خۆیەت ئەو جەژنە بە هی خۆی بزانێ ، بۆ نموونە لەسەردەمی ساسانیەکان و بە ڕوونی لەسەردەمی (ئەردەشێری بابکان) پاشای یەکەمی ساسانیەکان ، لە ساڵی(٢٣٠) زایینی کە ل□ش□□کدا بەسەر پاشای یۆنان دا سەرکەوت ، لە فەرمانی سەرکەوتنەکە دا چەند خاڵێکی لەسەر پاشای یۆنان کرد بە ماڵ ، یەک لەو خاڵانە پێویست بوو ساڵانە شاو میللەتی یۆنان یادی – جەژنی نەورۆز – بکەنەوە ! ،(١٦) تا دواجار لە ساڵی (٢٠١٠) کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان بە فەرمی نەورۆزیان کرد بە جەژنێکی جیهانی بە پێناسەی – کلتوری ئاشتی گەلان – ل□و □ۆژ□وە ساڵانە نەتەوە یەکگرتووەکان و تەواوی وڵاتە مەزنەکان بە فەرمی پیرۆزبایی جەژنی نەورۆز لە وڵاتی ئیران دەکەن و هەندێ جار لە کوردیش!!(١٧) لە کاتێک دا وەک توێژەر (سەلیم مەتەڕ) دەنووسێ :(هەموو ساڵێک لە ٢١ی ئادار ، باپیرانمان بەردەوام لە (سۆمەر و ئاشوور و بابیل) ئاهەنگیان گێڕاوە بۆ ماوەی ٣ هەزار ساڵ پێش ئەوەی (ئەخمینیەکان)بابیل داگیر بکەن و لە ساڵی ٥٣٩ی پ.ز و نەورۆز بکەن بە هی خۆیان !)،(١٨)

ئیتر ئێستا نەورۆز بەو تەمەنی(دوازدە هەزار) ساڵیەوە لە هەموو جیهان بە کۆنترین جەژن ناسراوەو ساڵانە میللەتانی جیا جیاو وڵاتانی جیا جیا هەر یەکەو بە شێوەی خۆی ، بەڵام ، هەموویان لە ی□ک □ۆژ دا ئەویش ڕۆژی یەکەمی ساڵێ نوێی(سۆمەری- کوردی) ە کە دەکەوێتە بەرامبەر ٢١/٣ی ساڵی زایینی ئاهەنگی تێدا د□گ□□ن ! هەر بەو هۆیەوەش هەمووان مافی ئەوەیان هیە نەورۆز بە هی خۆیان بزانن؛ بەڵام ، ئەو ڕاستیە هەیە کە جەژنی نەورۆز هەر لە سەرەتاوە لە کۆردستان سەری هەڵداوە و هەر لە کوردستانیش بە دنیادا بڵاو بووە تەوە .(١٩)

ئێستا دەرکەوت کە سۆمەریەکان نەوەی ئەوانەن کە لە مێژووی کودستان پێیان دەڵێن : باپیرانی سۆمەریەکان ، ئەو باپیرانە لەو لانکەی مرۆڤایی□تیەوە دەست پێدەکات کە مڕۆڤەکان لەدارستانەوە ڕوویا کردە

ئەشکەوت و پاش دەیان هەزار ساڵ لە ئەشکەت هاتنەدەرەوەو گوندیان دروستکرد ، دواتر شارو شارستانیەت ، ئەمەش هەمووی بەڵگەی مێژوویی و شوێنەواری و زانستی هەیە لە کوردستان ، کەواتە سەمەرییەکان نەوەی شەر حەلالی باپیرە کوردستانیەکانیان و کوردن ! ئەمەش بەر لەوەی لەکۆڵەرانی کورد ئەم ڕاستیە مێژووییە بزانن ؛ بیانیەکان پسپۆرو زاناو مێژوو ناس و شوێنەوار ناسەکان .. هەتا دەگاتە پسپۆرانی عەرەب و فارس و ترکیش ،کە پێشتر دەوڵەت و دەسەڵاتدارو هەندێک پسپۆر خەریک بوون مێژووی سەمەرییەکان پشێوەنن و بە دەی دەسەڵاتدارەکان پێناسەیان بۆ دروست بکەن ، بەڵام ، ئێستا زۆربەی سەمەرناس و شارەزایانی مێژووی کۆن دان بەو ڕاستیە دادەنێن و سەمەرییەکان بە خەڵکە دوو ڕووباران و چیاکانی زاگرۆش و کوردستان دەزانن ، جگە لەوە لەکۆڵینەوە زمانی و فەرهەنگیەکانیش پشتگیری ئەو ڕایە دەکەن کە سەمەرییەکان بەشێکن لە مێژووی کورد . هنری فارنکفۆرد:(لە ساڵی ١٩٣٢ لە حەزەر سەرپەرشتی هەڵکۆڵینی دەکرد ، ئەشکەوت شێوەی نەورۆز کرێکارەکانی کە کوردی ئیزەدی بوون نمایشیکی کلتوری شێوەی نەورۆز پێشکەش دەکەن ، ئەو شوێنەوارناسە سەرنجی نمایشەکە دەدات و توێژینەوەی لەسەردەکات ، دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە ئەوەی کوردەکان لە یادی نەورۆز دەیکەن ، هەمان شتە کە سەمەرییەکان لە جەژنی زەگمەک دەیانکرد ، هەر بۆیە ناو لە توێژینەوەکەی دەنێ (سرووتە دەممووزییەکان لە کوردستان)،(٢٠) و لە توێژینەوەکەدا دەنووسێ : ئەوەی ئێستا کوردەکان لە نەورۆزدا دەیکەن هەمان شتە کە سەمەرییەکان لە جەژنی زەگمەک دا دەیانکرد ، لە تەواوی توێژینەوەکەدا زۆر نموونەی وەک یەک و پێکچوو لە گەڵ داستانی دەمموزو عەشتار بە بەڵگە دەهێنێتەوە).ئێستا ئەگەر داستانی دەمموزی داستانێکی سەمەریە ، سەمەرییەکانیش بەشێکن لە پێکهاتەی کورد ، ئەوا زمانی سەمەریش بەشێکە لە زمانی کوردی ، یەکێ لە مێژوو نووسەکان دەنووسێ : ئەوانەی دەقی سەمەرییەکان وەر دەگێڕن ، ناتوانن بە تەواوی وەری بگێڕن ، چون زمانی کوردی نازنن !! ،

،(٢١) کوردە سەمەرناسەکان بە توێژینەوەکانیان پەیوەندی زۆریان دەزیوتەوە لە نێوان زمانی سومەری و کوردیدا و هەشن بە یەک زمانیان دەزانن .دەکرێ سەمەرییەکان وەک هۆزێکی گەورەی کوردی پێش مێژوو بناسین ، چون لە دوای سومەر زۆر هۆزی تری کورد دەرکەوتن و خاوەنی مێژوو شارستانیەتی خۆیانن ، بە نموونە گوتیەکان ئیلامیەکان ، لولۆکان و میتانیەکان و حثیەکان میدیەکان و… تاد . ئەو هۆزانەی پێش مێژوو بەشێیان لە نێو هۆزەکانی کورد دا هەیە کە پآش زایین چەندین دەوڵەت و ئیمارەت و دەسەڵاتیان دروستکرد .

گرنگی نەورۆز بۆ کورد ..

لە مێژوودا هیچ ڕووداوێک و بۆنە و جەژنێک هێندەی نەورۆز ڕوون و پڕ لە زانیاری نیە ! جگە لەوی کە زۆر کۆنە ،وەک دکتۆر کەزاد محەمەد ئەحمەد دەنووسێ ، باوەڕ وایە کە ڕەشەی نەورۆز بۆ سەردەمی زۆر کۆنەکان دەگەڕیتەوە .)(٢٢) هەر بۆیە دەسەڵات و میللەتان و پاشاکانی دواتر هەمیشە بەردەوام بە گەورەیی و بە پیرۆزی و بە فەرمیەوە پێشوازییان لە جەژنی نەورۆز کردووە و لە بەڵگە نووسراوە کۆنەکان باسیانکراوە .

ئێستا نەورۆز بە تەواوی و بە فەرمانی نێوەندێکی گرنگی جیهانی کە (نەتەوە یەکگرتووەکان) ە بووە بە جەژنێکی جیهانی ، ئەم جیهانی بوونەی نەورۆز ڕێگای ئەوە بە کورد خۆش دەکات کە کوردستان بکات بە (نێوەندی نەورۆزی جیهانی) و بەو نێوەندەوە پەیوەندی کلتوری و ئەدەبی و هونەری سینەمایی و وەرزشی لە گەڵ هەموو ئەو وڵاتانە ببەستێ و ساڵانە میهرەجانی گەورەو نێو نەتەوەیی بۆ بگێڕدرێ و (خەڵاتی نەورۆزیی) تێدا بەسەرکەوتووەکان ببەخشرێ. دیسان سەرۆکایەتی کوردستان پیرۆزبایی لەهەموو جیهان بکات بە بۆنەی نەورۆزو پیرۆزبایی تایبەتیش لەو وڵاتانە بکات کە لە پێش زایینەوە ساڵانە جەژنی نەورۆز پیرۆز دەکەن و جیهانیش پیرۆزبایی لە میللەتی کوردسان سەرۆکایەتیەکانی حکومەتی کوردستان بکەن .

گرنگیی ساڵنامەی نەورۆزیی..

ئێستا ئەم ڕاستیە مێژوویيانە لە بارەی نەورۆز ڕوون بووە وە ..

یەکەم : نەورۆز لە کوردستان سەری هەڵدا و هەر لە کورد ستانیش بە دنیا دا بڵاو بووەتەوە.

دووەم : جەژنی نەورۆز هەر لەسەرەتاوە ڕۆژەکەی ١/١ ساڵی نوێی – سۆمەری – کوردی – دیار بووە و هیچ گۆڕانێکی بەسەر دانە هاتووە و هیچ جەژنێکی کۆن ئاوا ڕۆژەکەی جێگیرو ناسراوو بڕوا پێکراوو جیهانی نیە .

سێیەم : مێژووەکەی (دوازدە) هەزار ساڵە بە پێی زانستی شوێنەوارناسیی سەرهەڵدانی کشتوکال یەکەم جار .

چوارەم : نەورۆز پێش زاین و دوای زایینیش جەژنێکی جیهانی بووە ، بە تایبەت ساڵی(٢٠١٠) زاینی کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان بە فەرمی کردی بە جەژنێکی جیهانی وەک(کلتوری ئاشتی گەلان).

پێنجەم :ئێستا کۆنترین و گەورە ترین و بەردەوام ترین بەناوترین جەژنی جیهانە .

شەشەم : نەورۆزو کوردستان و مێژووەکەی زۆر لەگەڵ تیوری (دکتۆر سیزارە ئیملیانی) و هاوڕاکانی دەگونجێ ، کە داوای ساڵنامەی

(دوازدە) هەزار ساڵەیی دەکەن .
حەوتەم : هیچ میللەت و وڵاتێک بە خاوەنداریەتی نەورۆز هێندەی کوردو کوردستان بەڵگەیی مێژوویی و شوینەواری لە دەست دا نیە .
هەشتەم : تا ئێستا جەژنی نەورۆز بەم تەمەنی (١٢) هەزارساڵەیەوە لە هەموو ساڵنامە ناسراوو پێشنیارکراوکانی تری کوردستان وجیهان کۆنترو بەڵگە دار ترە .

گەڕانەوەی نەورۆزی دزراو..

لە ساڵی (٢٠١٠) کە نەتەوە یەکگرتووەکان جەژنی نەورۆزی وەک جەژنێکی جیهانی ڕاگەیاند و ڕیشەکەی بە ئێرانی ناساند ، من لە توێژینەوەیەک دا ساڵی ٢٠١٠ بە ناونیشانی (نەورۆز هەر لە سەرەتاوە لە کوردستان سەری هەڵداوە هەر لە کوردستانیشەوە بە دنیادا بڵاو بووەتەوە .)،(٢١) بڵاوکردەوە ، لەو ڕۆژەوە بەردەوام توێژینەوە دەکەم و لە هەر توێژینەوەیەکی تازە دا بەڵگەی تازە تر بۆ کۆنی و کوردستانی بوونی نەورۆز دەدۆزمەوە ، تا دواجار گەیشتمە ئەو کە شووێنی یەکەمی سەر هەڵدانی نەورۆز شاری (دەرینکۆیە) ی باکووری کوردستانەو تەمەنیشی نەورۆز (١٢) هەزار ساڵە ،(٢٢) ، بە پشت بەستن بەو هەموو ئەو بەڵگانەی کە جەژنی نەورۆز بە جەژنی دوو ڕووباران و کوردستان دەزانن ، بە پشتگیری تیوری(دکتۆر سیزارە ئیمیلیانی)و هاوڕێکانی کە پێیان وایە ساڵنامەی زایینی بەشی گرتنە خۆی قۆناخە گرنگەکان و ڕووداوە مێژوویە گەورەکان ناکات ، هەروەها ئەرکی پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستانە هەوڵی گەڕاندنەوەی ئەم نەورۆزە دزراوە بدات ، بەم شێوەیەی خوارەوە .:

١- پێکهێنانی کۆنفرانسێکی زانستی و داوەتکردنی پسپۆڕانی کوردو بیانی و ئەو بەڕێزانەی بە توێژینەوەی زانستی نەورۆز بە جەژنی کوردستان و دووڕووباران دەزانن و دەتوانن بیسەلمێنن، ئەم کۆنفرانسە ئەنجامەکەی ئەوە بێت کە نەورۆز تەمەنی لە (٣٠٠٠) ساڵ پترەو ڕیشەکە لەسەردەمی باپیرانی سۆمەرەو بە داستانی دەمموزی و عەشتار دەگەڕێتەوە ، کە تەمەنی ئەو داستانە بە زەمەنی سەرهەڵدانی کشتوکاڵ دەگەڕێتەوەو تەمەنەکەی دەکاتە (١٢) هەزار ساڵ .(٢٣)

٢- پێکهێنانی لێژنەیەکی یاسایی دبلۆماسی بە فەرمانی پەرلەمان و بە پشت بەستن بە خاڵی یەکەم داوا لە نەتەوە یەکگرتووەکان بکات چاو بەم بڕیارە دا بکێشیتەوەو هەڵەکەی خۆی لە بارەی – ڕیشەو مێژووی نەورۆز – ڕاست بکتەوە .(٢٤)

٣- ئەو لێژنە یاسایی و دبلۆماسیە داوا لە نەتەوە یەکگرتووەکان بکات کە دان بە (ساڵنامەی نەورۆزیی – ساڵنامەی هەڵسین) دابنێ و وەک ساڵنامەیەکی جیهانی قبووڵی بکات .

٤-حکومەتی هەرێم سوێند خواردنی ئەندام و پێکهێنانی حکومەتەکەی بخاتە ڕۆژی نەورۆز و پەرلەمان کار بە سالنامەی نەورۆزی بکات .
٥-ئەو لێژنە سیاسی دبلۆماسیە لە گەڵ لێژنە مێژوویەکەی نەورۆز پەیوەندی بە ئەو وڵاتانە بکات کە هەر لە کۆنەوە ڕێز لە جەژنی نەورۆز دەگرن ، ئەوانیش سالنامەی نەورۆزی خۆیان هەبێت (٢٦)
٦-ئەگەر لەم هەوڵەمان دا سەربکەوین ، کوردستان بە فەرمی و پشتگیری نەتەوە یەکگرتووەکان دەبێتە یەکەمین وڵات کە خاوەنی کۆنترین و گەورەترین جەژنی جیهانیە و هەر ئەو جەژنەش بووە بە جیهانی .

**

سەرنج و تێبینی :

بۆ ئەوەی باری ئەم لێکۆڵینەوەیە گران نەکەم ، لە نووسینەکەدا ناوی زاناو لێکۆڵەرو نووسەرەکانم نووسیوە ، ناوی سەرچاوەکان نانووسم و لە بەردەستن .
١- من لە دوو توێژینەوەی تر بە ناونیشانی (جیهان بەرەو(سالنامەی هەڵسین)
-.ی ساڵی ١٢٠٢١-.. دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
٢- دەرینکەیە لە نەوان جیهانی ژێرەوەی داستانی دەمموزی و بەهەشتی ژێرزەمینی جەمشید دا…دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن – ئەوەم ڕوونکردوتەوە کە دەرینکەیە شوێنی هاتنەوەسەر دنیای دەمووزییە. ن-
٣- نەتەوە یەکگرتووەکان پێشتر ئەگەر هەستی بەوە کردبێت بەیارەکی هەڵەی داوە ، دواتر کە ڕاستیەکەی بۆ ڕوون بووەتەوە ، هەڵەکەی خۆی ڕاست کردووتەوە ، کوردیش دەتوانی بە بەڵگە بیسەلمێنی کە نەورۆز لە کوردستان سەری هەڵداوەو تەمەنیشی دوازدە هەزار ساڵە و ڕیشەکەی ئێرانی نیەو کوردستانیە ، ئەوا هەڵەکە ڕاست دەکرێتەوەو ماف بە خاوەنی دەگەڕێتەوە.

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
١/١/١٢٠٢٣ ی ساڵی نەورۆزی – کوردی
٢١/٣/ ٢٠٢٣ ی ساڵی زایینی

وێنەکان ..

١-شاژنی ئورکیش یان قنیتوم لە ئاهەنگێکی خواردنەوو گۆرانی و مۆسیقادا ، لەوەدەچی جەژنی سەری ساڵ بێت ،سەرچاوە توێژینەوەیەکی دکتۆر کۆزاد محەمەد .

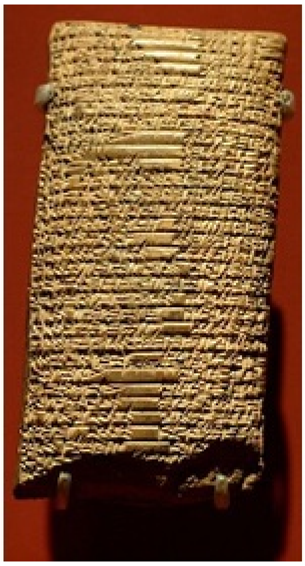

٢-نوسراوێکی بزماری داستانی دەمموزی .

٣-تابڵۆیەکە سێ چێنی سۆمەریەکان دەردەخات ، چینی خوداوەنان ،چینی دەسەڵات ، چینی ڕەشەخەڵکەکە.

٤-وێنەی عەشتارو دەمموزی .

پەيـــامێک لە هەڵەبجەوە بۆ ملا بەختيارو حمەی حاجی مەحمود!.. بەهادين حاجی بەکر دارتاش

پاش تێپەڕبوونی ٣٥ ساڵ بەسەر کيميابارانی هەڵەبجەدا بەبۆنەی ساڵڕۆژی هەمان ڕووداوەوە، دوو کەسایەتی دياری سياسی و سەربازی هاتوون" پەردە لەڕووی گۆشەيەک لە ڕاست□ي□کانی ئەم شارە هەڵدەدەنەوە" کە لە يەکەمين بەرکەوتەدا هەر بينەرێک ئەوەی بۆ پرسيارە کە ئەگەر ئەم دوو کەسایەتيە شارەزان وشتێکی نوێيان پێيە ئاخۆ هۆی چيە پاش ئ□م ٣٥ ساڵ ئەم بڵقی ژێر ئاوە دەتەقێت. باجارێ لەمەيان گەرين و بزانين زانياريە تازەکانی ئەم بەڕێزانە چين و کليلی کردنەوەی کام گرێ کوێرەی خەڵکی ئەم شارەو ئەو ڕووداو تراژيديايەن کەشارێکی تيدا دفنکرد.

لەم گێڕانەوەدا کاک حمەی حاجی محمود پانۆرامای نەخشەی سەربازی ئەم ڕووداوەو دەورو جێگەو ڕێگەی حيزبە سياسيەکانی بازاڕی کوردایەتی سەربە جمهوری ئيسلاميان بۆ دەگێڕێتەوە. بەناو بەڵگەوە ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێت کە چۆن لەو سەردەمەدا (بەرەی جود) دەبيتە بەشێک لە نەخشەی سەربازی ئێران و ستراتيجی شەرەکەی لە ناوچەکەدا، هەروەها چۆن ڕۆژێک پاش کيميابارانەکە ئيدارەی ئەم شارە دەکەوێتە دەست جمهوری ئيسلامی و تەنانەت ڕێگە بە مانەوەو دواتر گەرانەوەی حيزبەکانی بەرەی جوديش نادەن.

کاک مەلا بەختیاریش دەڵێ... یادی هەڵەبجە دەکرێتەوە، جگە فاشیەتی بەعس لە ناخمدا برینێکی تر دەکولێتەوە ئەویش زامی ئەو تاوانبارانەیە کەلەکاتی کیمیاباراندا بەناو شاردا دەگەڕان و تەرمەکانیان هەڵدەدایەوەو ملوانکەو ئەنگوستیلەو سعاتەکانی دەستیان کەدەکردەوەو دەستی تاوانیان دەبردە گیرفانی قوربانیان....
ئەوەی لێرەدا جێگەی سەرنج و تیاڕامانە هەڵوێستو تێڕوانینی ئەم دوو کەسایەتییە کە بەردەوام پێگەی باڵایان هەبووە لە نێو ئەم حیزبانەی کەلەم ڕووداوەدا بەشداربوون، کەچی لێرەو لەم دەرکەوتنانەدا دەیانەوێ پاش ٣٥ ساڵ تازە "زانیاری نوێ" بدەن و ئەستۆپاکی خۆیان بسەلمێنن. لەوەگەڕێین کە هەرنەبێت بۆ خەڵکی هەڵەبجە ئەم گەڕانەوانە تەنیا یەک ووشەی تازەی تێدا نیەو شتێک نەبوو کە تائێستە دەیان جار خەڵکی هەڵەبجە ئەم داستان و گێڕانەوانەیان پشت سەر نەنابێت و ماندونەبووبن بە دەست چوینەوەی ئەم بنیشتەخۆی بندانیان. بەڵام با لێرەدا ئەو پرسیارە لە کاکە حەمە بکەین و بڵین ئایا ئەم دانپیانانەی ئێوە بەوەی کە لەو مێژووەدا لە دۆخی میلیتاریستی ناوچەکەدا چۆن بوون بە بەشێک لە جێبەجێکەری نەخشەکانی جمهوری ئیسلامی و تەنانەت قایمقامی خۆیان دانا بە ئەم شارەو لەمەش زیاتر تەنانەت ڕێگەیان نەدەدا بە گەڕانەوەی حیزبە هاوپەیمانەکانیان کە بەرەی جودبوو. هەلبەتە بیرمان نەچیت تە لە بیرەوەریەکانتا زیاتر لە دە سال لەمەوبەر زۆر لەمە زیاتر رۆشتوویت و دەلیت ئەگەر هیزە کوردەکان بەشدارنەبوونایە خەلکی هەلەبجە هەلدەهاتن، بەلام یەکیەتی ریگەی لە چوونە دەرەوەی ئەو خەلکە گرت.
بۆیە خەلکی کوردستان هەقیانە بەپێی ئەم قسانەی خۆشتان بێت ئێوەش وەک تەواوی حیزبەکانی بەرەی جوود بخاتە خانەی بەشداربوون لەو جینۆسایدەی کە بووە هۆی دفنکردنی شارێک، یان دەتەوێ پاکانە بۆ ئەوە بکەیت کە ئەوە حیزبەکەی ئێوە نەبوو دواتر ئەو چەتەگەری و فەزاحەتەیان لەم شارەدا ئەنجامدا، ئەگەر گریمان ئەمە واشبێت ئایا ئێوە ئامادەن لە بەردەم دادگای کردنێکی عادلانەدا دانبنێن بەوەدا کە بەڵێ ئێوە بەرەی جود بوو بە حیزبەکەی خۆشتانەوە کە بەشداربووە لە ویرانکاریەکانی ئەم شارەدا! .
بەڕاست کاک بەختیار پیاوە خوێنەوارو شرۆڤەکارەکەی یەکیەتی نیشتمانی هەموو برینەکەی ناخی تۆ ئەوەیە کە چوار پێشمەرگەی حیزبەکەتان لە نێو شەتەی لاشەی قوربانیاندا ئەلقەیان لە پەنجەی ژنانێک دەرهێناوە، یا هێشتا هیوایەکت هەیە بەوەی کە بیتەوە بۆ ڕەقمێک لە نێو ئەم حیزبەدا بۆیە ناتەوێ پاش ٣٥ ساڵ دان بنێی بەوەدا کە یەکیەتی نیشتمانی تەرەفێکی بەرچاوی ئەنجامدانی ئەو

تاوانبوو کە لەم شارەدا خولقا، نەبادا ئەوەی کە ئێستەش وەریدەگریت بیبەن و ئەوکاتە لە کوردەکەی هەردوو جەژبن.

کیمیابارانی هەڵەبجە چیمان پێدەڵێت؟!

بەلێ مەلا بەختیار دزینی ئەنگوستیلەکان ناخی ئازار دەدات و حەمەی حاجی مەحمودیش بەشەرمەوەو لەژێر لێوەوە دان بەوەدا دانێت کە ئەوانیش وەک حسک تیمێک بوون لەو سوپایەی کە جەنگاوەی بەدەست جمهوری ئیسلامیەوە بوو کە پاش تاشینی سەروسمیلیان ئاوینەشیان دان بەدەستەوەو کەچی ئەوان هێشتا براچکەلەیان قبول بوو!

بەڵام ڕێگە بدەن با بزانین تاوانبارانی کیمیابارانی شاری هەڵەبجە کێن و بۆ هەموو تیرەکان ئاڕاستەی سەر سنگی بەعس و سەدام حسین دەکرێت ؟!.

هەر لەکۆڕەوەو شرۆڤەکارو سیاسەتمەدارو نووسەرو جۆرنالیستێک دوای تێگەشتن لە ڕووداوی کیمیابارانی هەڵەبجە بکەوێت، لەو بارو دۆخە حاڵی نەبێت کە چۆن ئەم ڕووداوە لە جەرگەی شەڕی ئێران و عێراق و میلیتاریزە بوونی ناوچەکەدا خولقاوە، لەوە حاڵی نەبێت کە ئەو جەنگە چ ئاراستەو ئامانجێکی وڵاتانی زلهێزی دنیا بەراورد دەکات و هاوکات چۆن لەم دۆخی جەنگە مالویرانکەرەدا یاری بە ژیان و چارەنووسی خەڵکی ئەم ناوچە کراوە، ئەوا مەحاڵە قسەیەکی بە ووتن پێبێت کە بتوانێت شتێکمان لە هەقیقاتی ئەم ڕووداوە نیشان بدات.

لێرەدا ئەوە بلین کە لە ڕاستیدا باسەکە نەزانی و نا وشیاری ئەم زاتانە نیە، بەلکو جەوهەری ئەو مەسەلەیەی کە مەحاڵە ئەمانە بتوانن ئەنجامی بدەن پاراستنی ئەو بەرژوەندیەیە کە لە سایەی ئەم بارودۆخەدا بوونەتە خاوەنی، بۆیە هەر پرتەو بۆلەیەک ئەگەر بەقیمەتی سەرزنشتێکی کاتی هەر لایەنیکیش تەوا بێت هیچ لە جەوهەری تاوانەکەو دەستنیشان کردنی تاوانباران ناگۆریت، کە لێرەدا لە چوار خالدا باسیان دەکەین!

تراژیدیای کیمیابارانی هەلەبجە لە جەرگەی کام بارودخی سیاسی ناوچەکەدا بوو ؟

ئەوەی لە کیمیابارانی هەلەبجەدا بە رەهای ئاماژەی پیدەکریت حزب و حکومەتی بەعس بووە، کە ئەمە تا ئەو شوینەی کە بەعتس فاکتەرێکی ئیجرائی و سەرەکی کیمیابارانی هەلەبجەدا بوو راست و رەواو واقعیە. بەلام کاتێک کە هەموو تیرەکان ئاراستەی سەر سنگی بەعسی فاشیست دەکرێتەوە، ئەمە هیچ نیە جیاواز لە پاکانە کردنێک بۆ داپۆشین و شاردنەوەی کارنامەی واقعی هەموو لایەنە تاوانبارەکانی تر لە ئەنجامدانی ئەو تاوانە مێژوویەدا. ئەمرۆ ئیتر پاش تێپەڕ بوونی 35 سال زۆرێک لە راستیەکان ئاشکرا بوون و ئەوە معلوم بووە

کە حکومەتی بەعس تەنیا یەک تەرەفی ئەنجامدەری ئەم جینۆسایدە بووە، لەهەزارەی سێهەمدا بەهۆی ڕۆلی سوسیال میدیاوە بەڕۆشنی ئاشکرابوو، کە زۆرجار لە زمانی خودی سەرانی ئەم حیزبانەوە، دانیان ناوە بەوەدا کە ئەوانیش بەشداربوون کیمیاباران کردنی ئەم شارەدا. بەیێ ڕۆلی حزب و لایەنەکانی بەرەی جود لە بەسەرئەنجام گەیاندنی ئەم تراژیدیایەدا فاکتەرەکی زۆر ڕۆشنە بەدەلیلی ئەوەی کەبەکەی گشتی بوونە بەشەک لەستراتیژی سەربازی حکومەتی جمهوری ئیسلامی ئیران لەو شەڕە مالوێرانکەرەدا، بەتایبەت لە مەسەلەی هەلەبجەدا کەبووە هۆی کیمیاباران کردنی ئەم شارە. دەبێت ئەوەش بیربهێنینەوە کە سەرانی حیزبەکەی مەلا بەختیاردا بەڕۆشنی دانیان بەوەداناوە کە حکومەتی عیراق راستەوخۆ لە سالی 1986دا پیان راگەیاندن گەر بیتوو بەهەر شێوەیەک لەشکری داگیرکەری حکومەتی جمهوری ئیسلامی بیننە هەر ناوچەیەکی شمالی عیراقەوە ئەوا هەرجەرە چەکەکی کوشندە بە نابودکردنی ئەو شوێنە بەکاردەنین ئەگەر لەنەو شاری سلیمانیشدا بووبێت. ئایا بەراستی کەئەوەو هەموو بەرەی جود ئەو راستیەتان دەزانی لە کیمیابارانی هەلەبجەدا هێشتا خەتان بە تەرفەکی جەنگەکەو ئەنجامدانی ئەو تاوانە نازانن؟!!

ڕۆلی ئەمریکاو ولاتانی زلهێز لە ئەنجامدانی کیمیابارانی هەلەبجەدا

کارەساتی هەلەبجەو ڕۆڵی هێزی نیودەوڵەتیەکان لە پرسەی کیمیابارانی هەلەبجەدا بە دوو مانا تەرفەکی تاوانەکەن، یەکەم لە چاونوقاندنیان لەو جینۆسایدە لەو سەردەمانەدا، کە ئەمەش بەشەکی لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە زۆرێک لە کەمپانیاکانی ولاتانی وەک سویسرا، هولندە، ئەلمان، ئیتالیا، ئەمریکا کردوە پرچەک کردن و پەدانی موادی کیمیای کە تەنیا لەولاتیکی وەک نەجیریا لە سالی 1981دا 200 تەن مواد خامی کیمیای گەیاندە عیراق کە هاوکات لەو سالەدا وەزیری دەرەوەی عیراق سعدون حمادی لە دیدارەکی فەرمی کاربەدەستانی حکومەتی ئەمریکا ئەکەی بە بەکارهەنانی چەکی کیمیایی وەرگرت بە پاساوی ئەوەی کە عیراق مافی خەیەتی سیادەی خەی بپارەزتو ئەمە دەخالەت لە مەسەلە ناوخەیەکانی عیراقدا ناکەین. بەیە دواجار ئەمریکاو زەریک لە ولاتانی ئەوروپا وەک عیراق و ئیران و بەرەی جود دەچنە خانەی ئەو تاوانبارانەی کە دەبێت ڕۆژگارەک دادگاییەکی عەدالەتخوازانە هەر چوار لایەن بەتاوانی بەشداریکردن لە کیمیابارانی شاری هەلەبجە دادگای بکرەن!

ژیان لەنێو قاوەیەکی تاڵدا..
نوسینی: یوسف اسماعیل

• کورتیلە چیرۆک

لە پەیژەکەدا هاتمە خوارەوە بینم پەنجەرەی ژووری بەڕێوەبەرەکەم شکاوە، بەخێرای بێ گوێدان بە دەستەکانم خەریکی کۆکردنەوەی شوشە شکاوەکانی پەنجەرەکە بووم. لەوکاتدا بەڕێوەبەر خۆی کرد بەژوورەوە، بێ سڵاو کردن دەستی کرد بە قسەی نەشیاو، پێنەدەچوو حاڵی باش بێت، بلوزە درێژەکەی لە پانتۆڵەکەیەوە دەرهاتبوو، سەرو قژی زۆر ناڕێک بوو. من خەریکی کۆکردنەوەی شوشە شکاوەکان بووم کە جێگری بەڕێوەبەر بێ گوێدان بە سنووری قسەکردن، کاغەزێکی بەپەلە خستە سەر مێزی بەڕێوەبەر. گووتی: خێرا ئەم دۆسیە یە تەواو بکە، منیش نەجات بدە، پێویست ناکات ئیتر من لەم فەرمانگەیە کار بکەم، کاتی ئەوە هاتووە ئێرە جێ بهێڵم بۆ کەسانی وەک تۆ. بەڕێوەبەر هیچ کاردانەوەی نەبوو قەڵەمەکەی لە گیرفانی چەپی دەرهێناو واژووی خۆی لەسەر لای چەپی خوار کاغەزەکە بەجێهێشت.
بەڕێوەبەر ڕووی لە من کرد و گوتی: هەی تۆ. "من قوربان؟!" "بەڵێ تۆ". چووم بۆ خزمەتی و گووتی: گەر ڕۆژێک ببیت بە بەڕێوەبەری ئەم فەرمانگەیە چی دەکەیت؟ "هیچ قوربان من چۆن دەتوانم خەونێکی ئاوا ببینم، نا ناتوانم"
تۆ کەسێکی ئاسوودەیی، بەڵام کە هاتی بۆ ئێرە دەبێت بە کەسێکی سەر لە شێواو. شەوان ناتوانی لەگەڵ سەرکردن بە سەرین بخەویت و ئاسوودە بیت، ناتوانیت لەماڵەوە دڵ خۆش بیت، وا ناتوانیەت ئەندامی خێزانەکەت لە ژێر دەسەڵاتی خۆتدا بهێڵیتەوە، ئەو ڕۆژەش نایەتەوە کە کاتێک دەگەڕێیتەوە بۆ ماڵ، منداڵ و هاوسەرەکەت بە دەمتەوە بێن و بڵێن بە خێربێتەوە، باوەکە چیت بۆ هێناوین و هاوسەرەکەت بڵێت منداڵینە واز لە باوکتان بهێنن، ئەو تازە لە کار گەڕاوەتەوە ئەو پێویستی بە پشووە. بەڕێوەبەر لەنێو قسەکردندا هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا و مستێکی دا بە مێزەکەی بەردەمی و هەناسەیەکەی زۆر بە تووڕەیی دایەوە.

بەپەلە و مشەوشی ژوورەکەم جێ هێشت و لە سوچێکدا بیرم لە قسەکانی ئەو کردەوە و کەوتمە خەیاڵ کردن، سەیرێکی ئاسمانم کرد و لەبەر خۆمەوە گووتم: خودایە تۆ ئەو کەسەی کە پاشاک دەکەیت بە کۆیلە، هەر تۆشی کۆیلەیەک دەیکەیت بە پاشا، من نامەوێت ببم بە هیچ یەک لەوانە، لە شوێن و پلەی خۆمدا بم [illegible]، منی خزمەت کار چیم داوە لەو ژیانە سەختە، چیم داوە کە ئەو ژیانە سادە و ساکارەم تێک بدەم بە کەمێک ناوبانگ و پارەی زیاتر......

یوسف اسماعیل
٣٠/١/٢٠٢٣
باشوری کوردستان – هەولێر

شۆڕش و یەکڕیزی.. گفتوگۆ لەگەڵ حەمیدی تەقوایی

بە پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵ جەدید کەکراوەتەوە

حەسەن ساڵحی: هەر لە سەرەتای شۆڕشی ئێستاوە پرسی یەکڕیزیی خەڵک هاتەتە ئاراوە. لە بانگەشەی شەقامەکاندا دروشمی یەکخستنەوەمان بینیوە و هێزە سیاسییەکانیش هەوڵی نزیکبوونەوە و یەکگرتنیان دەدەن. بەڵام پێش ئەوەی ڕاستەوخۆ بچینە ناو ئەم پرسە، باشترە باسێکمان هەبێت لەسەر ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکانی ڕۆژی چوارشەممە سوری. ئەم ناڕەزایەتیانەش دەرکەوتی یەکڕیزیی خەڵک بوو. سەرەتا حەز دەکەم بۆچوونی ئێوە سەبارەت بە چوارشەممەی ڕابردوو بزانم.

حەمید تەقوایی: هەروەک وتت ئەم چوارشەممەی سوورە جگە لەوەی ناڕەزایەتی بەربڵاوی ناو کۆمەڵگەی نیشان دا، هاوکات یەکڕیزییەکی قووڵی نێوان خەڵکیشی نیشان دا. ئەمە لە جموجۆڵەکانی پێشوودا ئەوەمان بەدی کردبوو، بەڵام دوای ماوەیەک لە دابەزینی ڕێژەیی ناڕەزایەتییەکان، لە ٢٣ی ئەسفەندا، بە قەبارەیەکی زۆر بەرفراوان، لە دەیان شار و سەدان گەڕەک، خەڵک هاتنە سەر شەقامەکان و حیجابەکانیان سووتاند و سەمایان کردلە دەوری ئاگر. هەرخەی

هەڵپەڕکێ لە کۆڵاندا بە واتای لەرزاندنی جەستەی کۆماری ئیسلامیە ئەی ئەو دروشمانەی کە لە دژی حکومەت و دژ بە خامنەیی و دیکتاتۆریەت و سووتاندنی وێنەی ماڵ و لافیتەی حکومەت و ناچارکردنی هێزەکانی سەرکوت بە هەڵاتن و هەموو ئەو شێوازە خەباتکردنانەی کە لە شەش مانگی ڕابردوودا شاهیدی بووین.
لە ڕوانگەیەکی ترەوە ناڕەزایەتییەکانی چوار شەممەسوری نموونەی یەکڕیزی بوون. لەبیرمان نەچێت ئەم چوارشەممە سوورییە لە دڵی بانگەوازێکی سێ ڕۆژەدا بەڕێوەچوو، کە زیاتر لە پەنجا و پێنج ڕێکخراوی خوێندکاری، گەنجان، خوێندکار، پزیشک، ڕێکخراوەکانی بەرگری لە مافی ژنان و هتد بانگەوازیان بۆ کرا. دەمەوێت ئەوە بڵێم کە ئێمە شاهیدی یەکڕیزی بووین چ لە شەقام و چ لە خەباتی مەیدانیدا، و لەسەر ئاستی ڕێکخراو و دامەزراوەکانی بەشدار و بانگەوازی ئەو خەباتانە. پێشتریش لە ٢٧ی بەهمەن هەمان ڕێکخراوەکان بانگەوازێکی سەرکەوتوویان کرد، لە ٨ی مارس، لە ڕۆژی جیهانی ژنان و ئێمەش ڕۆژی چوارشەممە شاهیدی ئەوە بووین. دەکرێ بگوترێ لە دوو ئاستدا ئەم چوارشەممە سوورییە نوێکاری و هێمای یەکڕیزی بوو: چ لەسەر ئاستی شەقام و چ لەسەر ئاستی چالاکوان و ئەو ڕێکخراوانەی کە بانگەوازیان بۆ کردووە.

حەسەن ساڵحی: حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری هەمیشە جەختی لەسەر سیمای گشتگیری شۆڕش کردووەتەوە. ئایا باسکردنی پێویستی یەکگرتوویی کە ئەمڕۆ لە نێوان هێزە ئۆپۆزسیۆنەکاندا باسی لێوە دەکرێت، دەرکەوتەی هەمان سیمای گشتیی شۆڕشە؟

حەمید تەقوایی: هەمووان باس لە یەکتی و هاوکاری وهاوڕێی و هتد دەکەن، بەڵام باسی ئێمە هەرگیز لەسەر حیزب نەبووە. باسی ئێمە بە ڕوونی لەسەر یەکڕیزی ڕیزەکانی خەڵکە. شۆڕشێکی گشتگیرە، واتە زۆرینەی کۆمەڵگا، زۆرینەی خەڵک کە بەتەواوی بێزارن لەو هەلومەرجانە و بەرگەی ئەو هەلومەرجانە ناگرن، بە یەکگرتوویی دێنە سەر شەقام و هەڵدەستن و دەست بە تێکۆشان دەکەن. هەموو شۆڕشێک بەم شێوەیە دروست دەبێت. ئەم هەلومەرجانە تایبەت نین بە هەلومەرجە تایبەتەکانی ئێران، هەموو شۆڕشێک بەم مانایە گشتگیرە. واتە بەشێکی سەرەکی کۆمەڵگا کە ئەمڕۆ بەلە سەدا ٩٩ ناودەبرێت و هەموویان لە ڕووی ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی لەژێر فشاردان و ئیتر ژیان بۆیان قابیلی بەرگەگرتن نیە، دێنە سەر شەقام.بۆ گۆڕینی بارودۆخ. ئەمە پێناسەی شۆڕشە. گۆڕانکارییەک کە گشتگیر نەبێت بەو مانایەی کە من ڕوونم کردەوە، بە هیچ شێوەیەک شۆڕش نییە. ئەگەری

ئەوە هەیە لە مەیدانەکەدا بزووتنەوەی ناڕەزایەتی هەبن، چین و توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵگا خەبات بۆ داواکارییەکان دەکەن، هەروەک لە ساڵانی ڕابردوودا لە کۆمەڵگای ئێراندا بینیومانە، بەڵام شۆڕش کاتێک دروست دەبێت کە زۆرینەی کۆمەڵگا لە دژی حکومەت و دژی سیستەم بێنە سەر شەقامەکان . لە کۆمەڵگای ئێراندا چەندین بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەمان هەبوو، چەندین ڕاپەڕینمان هەبوو، وەک لە ساڵی ١٣٩٦ یان ١٣٩٨. بەڵام ئەمڕۆ کۆمەڵگایەک لە هەموو کاتێک بەهێزتر و بەربڵاوتر و ڕادیکاڵتر سەریهەڵداوە. ئەم ڕاپەڕینە جەماوەرییەی خەڵک لەدژی حکومەت و بۆ گۆڕانێکی ڕیشەیی لە دۆخی ئێستایان هەر لە یەکەم ڕۆژەوە ڕایانگەیاند کە ئەمە ناڕەزایەتی نییە، پێی دەوترێت شۆڕش. لە کوردستانەوە تا زاهیدان و بەلوچستان، هەموومان پێکەوەین، کورد، بەلوچ، ئازەری دروشمی ئازادی و یەکسانی. واتە شەقام بە ڕوونی و یەکلاکەرەوە وەڵامی دایەوە تەنانەت بە ئەو دووبەرەکییەی کە حکومەتەکان هەمیشە هەوڵیان داوە لە نێوان خەڵکی پارێزگا سنوورییەکان و باقی خەڵکدا دروستی بکەن. ڕۆژی چوارشەممە لە سوریشدا هەمان شت بوو. بە گشتی لە هەموو ناڕەزایەتی و ڕێپێوان و مانگرتنەکانی سەر شەقامەکاندا ڕیزەکانی خەڵک پێکەوە دەبینین. ئەمەش بە شێوەیەکی بابەتیانە ڕاستی ئەو ئارگیومێنتەمان دەردەخات کە شۆڕش دیاردەیەکە کە هەموو کەس و زۆربەی کۆمەڵگا تێیدا بەشدارن.

ئەوەندەی پەیوەندی بە شۆڕشی ئێستاوە هەیە، لە ڕووی ژمارەییەوە ڕەنگە زۆرینە یان تەنانەت لەسەدا ٤٠ یان ٣٠ی کۆمەڵگا هێشتا لە شەقامەکاندا نەبن. ئەمەش لەگەڵ پێشکەوتنی شۆڕشیشدا ڕوودەدات، بەڵام گرنگ ئەوەیە کە لەمڕۆشدا ئەو بەشەی کە لە شەقامدایە نوێنەرایەتی هەموو خەڵک دەکات، ئەویش لەسەدا ٩٩. خەڵک بەم بزووتنەوەیە دەخۆشێ و بە شێوەیەکی بەرفراوان پشتگیری لە ناڕەزایەتی و دروشمی سەر شەقامەکان دەکەن. ڕاپرسییەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە زیاتر لە سەدا هەشتای کۆمەڵگە پشتیوانی لە ناڕەزایەتییەکان دەکەن. لە سۆشیال میدیادا کلیپەکان دەبینم کە ڕۆژانی شۆڕشی ١٣٥٧م بیردەخەنەوە. دەڕۆن خەڵک لەگەڵ یەکتر میهرەبان بوون. کچێکی گەنج نووسیویەتی، شۆفێرانی تاکسییەکان بەڕێز بوون و یەکسەر خەڵک هەڵدەگرن، هەمووان لەسەر شەقامەکان لە شوێنە گشتییەکاندا زەردەخەنە بە یەکتر دەکەن. ئەمەش بە مانای گۆڕانکاری لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتیدا دێت کە بەزۆری لە شۆڕشەکاندا ڕوودەدات.

زۆرینەی ڕەهای کۆمەڵگا بڕیاری یەکجاریان داوە کە ئەم حکومەتە دەبێت بڕوات و ئەمەش مانای ئەوەیە کە ئەمە هەمیشە گوتوومانە شۆڕشێکی گشتگیرە، لەوانەش لە کۆنگرەی حزب دروشمی “هەموومان

پێکەوەین" مان وەک هاودەنگیی نێوان کرێکاران، مامۆستایان، خانەنشینان،خێزانی داخوازان و زیندانییە سیاسییەکان و پەلکەزێڕینەکان و هتد بەکارهێناوە و لێکداوەتەوە ، و مانای ڕاستەقینەشی هەر هەمان شتە. ئێمەش دەبینین هەموو ئەمانە پێکەوەن. هەروەها دەمەوێت ئاماژە بەوە بکەم کە ئەم لێکنزیکبوونەوەی کۆمەڵگا، ئەم پێکەوەگرێدانەی ئینسانەکان، بە تەواوی لە جاڕنامەی ٢٠ سەندیکا و ڕێکخراوی مەدەنیدا کە لە ٢٥ی بەهمەندا بڵاوکرایەوە، و هەروەها لە ئەو جاڕنامەی کە لە لایەن ژنانی پێشەنگەوە پێشنیار کرابوو، ڕەنگ دەداتەوە لە ٨ی مارسدا. ئەم دوو بەڵگەنامە ڕوونە مانای هاوپشتی و گشتگیری شۆڕش نیشان دەدەن. ئەم بەڵگەنامانە، لە ڕووی ناوەڕۆک و لە ڕووی ئەو ئامانجانەی کە ڕادەگەیەنن، گوزارشتیان لە دڵی زۆرینەی ڕەهای خەڵکی ئێران کردووە.

حەسەن ساڵحی: لە کۆتایی قسەکەتدا باسی یەکڕیزی نێوان خەڵکت کرد. پرسیاری من ئەوەیە، لە دەوری چ داواکارییەک دەتوانرێت ئەم یەکگرتووییەی نێوان مرۆڤەکان پێکبهێنرێت؟ بەڕاستی باسی جاڕنامە بڵاوکراوەکانت کرد. لەم بارەیەوە زیاتر ڕوونی بکەرەوە.

حەمید تەقوایی: خاڵێک کە پێش ئەم شۆڕشە جەختمان لەسەر دەکردەوە ئەوە بوو کە تا ئەو شوێنەی پەیوەندی بە لایەن و هێزە سیاسییەکانەوە هەیە، یەکڕیزییان و بە سادەیی پێکەوە وەستان و دامەزراندنی دیالۆگ لە نێوان لایەنەکاندا هیچ نیشان نادات. یەکگرتوویی کاتێک مانادارە کە خزمەت بە شۆڕش دەکات و هەربەیە ئەو سیاسەت و دروشم و ئامانجانەی یەکگرتوویی لە دەوری پێکدێت، زۆر گرنگترن لەوەی کە کام لایەن و بە چ پێگەیەکی کۆمەڵایەتی دەستیان بەو ئەرکە کردووە. بە واتایەکی تر، لە ڕوانگەی ئێمەوە یەکگرتوویی کەی ژمارەیی و جەبریانەی کەسانێک یان لایەنەکان نییە، بەڵکو ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە لە دەوری چ سیاسەت و ئامانجێک یەکدەگرن. ئەگەر بەڵگەنامەیەک هەبێت، ئەگەر بەیاننامەیەک یان مانیفێستێکی هاوپەیمانی هەبێت کە پێچەوانەی شۆڕشی خەڵک بێت، ئەم هاوپەیمانییە بە زیانی شۆڕش و بە زیانی جەماوەری خەڵکە کە داواکاری ڕەوایان هەیە و ڕاپەڕیون بۆ ئەوەی درک پێیان بکات. بە پێچەوانەوە ئەگەری ئەوە هەیە چەند هێزێک کۆببنەوە و هاوپەیمانییەک پێکبهێنن، بەڵام داواکارییە ڕوون و ڕوون و قووڵە ئینسانی و ئازادیخوازەکان بخەنە سەر مێز. دووەمیان کە ئێمە پەسەندی دەکەین.
ئێمە پێمان وایە یەکڕیزی لە دەوری سیاسەت مانادارە، لە دەوری

مانیفێست و جاڕنامە و بەیاننامە مانادارە و بە بۆچوونی من ئەو دوو بەڵگەنامەیەی کە باسم کرد، جاڕنامەی ٢٠ ڕێکخراوی پیشەیی و مەدەنی و جاڕنامەی داواکارییە پێشکەوتنخوازەکانی ژنان، بریتین لە میحوەرێکی یەکێتی ڕیزەکانی خەڵک. بە بڕوای من ئەمانە بەڵگەنامەن کە بەڕاستی و بە کردەوە دڵی بەشێکی مەزنی کۆمەڵگان. بۆ نموونە جاڕنامەی ٢٠ڕێکخراوەکە گوزارشت لە داواکارییە ڕەواکانی هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا، کرێکاران، ژنان، کۆلکەزێڕینەکان، ژینگەپارێزان، منداڵان، دادخوازەکان و تەواوی لەسەدا ٩٩کان بەیان دەکات و بەم مانایە بەتەواوەتی یەکخستنەوەیە. ئێمە پێمان وایە هاوپەیمانی نێوان لایەنەکان و هێزە سیاسییەکان لەم دۆخە تایبەتەدا، کە خۆشبەختانە ئەم بەڵگەنامانە بڵاوکراونەتەوە، ئەمڕۆ بنەمایەکی ڕاستیقینەی هەیە. هەر هێزێک خۆی بە شۆڕشگێڕ بزانێت، خۆی بە ئازادیخواز بزانێت، پێموایە پێویستە چالاکانە پاڵپشتی ئەم دوو بەڵگەنامەیە بکات و حیزبی ئێمەش لە بەرامبەردا بە بەردەوامی ئەم سیاسەتە پەیڕەو دەکات.

حەسەن ساڵحی: تا ئێستا هێزە ڕاستەکانی ئۆپۆزسیۆن هەوڵی زۆریان داوە بەرەو هاوپەیمانی و هاوپشتی نێوان هێزە سیاسییەکان. ڕات چییە لەسەر ئەم هەوڵانە؟

حەمید تەقوایی: ئەو هێزانە ماوەیەکە پرسی یەکڕیزیان وروژاندووە و هەوڵی جۆراوجۆریان داوە. لە سەردەمێکدا تویتەکانیان هاوبەش دەکرد، دواتر هەڵمەتی وەکالەت پیدانیان ئەنجامدا و ئێستا شەش کەسیان جاڕنامەیەکیان بڵاوکردووەتەوە. ئەمانە هەوڵدانێکن بۆ کۆکردنەوەی هێزی هاوچەشن و یەک بۆچوون و هاو هێڵی خۆیان. ئەوان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە ئەمە لە بەرژەوەندی شۆڕشدایە. دەڵێن ل□ بەرئەوەی هەموومان دژی کۆماری ئیسلامیین، پێویستە یەکبگرین، ئەمەش بەڕای من زۆر ڕووکەشە. لەو بەڵگەنامەیەی کە داویانە، تەنانەت باسی ڕووخانیشیان نەکردووە. خەڵک دەڵێن ئێمە بەسیجی و داعشمان ناوێت، مردن بۆ خامنەیی و کۆماری ئیسلامی. بەڵام بەڵگەنامەیەک کە بڵاودەکەنەوە بۆ گواستنەوە و تەنانەت وشەی "ڕوخاندن" یشیان بەکار نەهێناوە و بۆ تێکەلکردنی سوپا لە شکردا! جێگای سەرنجە کە بڵاوبوونەوەی ئەم بەڵگەنامەیە تەنانەت لە نێو ڕیزەکانی خۆیاندا مشتومڕی لێکەوتووەتەوە. هەندێکیان لەگەڵ دەسەڵاتی پاشایەتی ڕەهان و هەندێکیان پاشایەتی دەستورین، هەندێکیان کۆمارین و هەندێکیشیان دەیانەوێت پاشایەتین لە ڕێگەی هەڵبژاردنەوە! ئەم بزووتنەوەیە بەڵگەنامەیەکی داوە تا لەخۆی

دەوری خۆی کەبەتەوە، بەڵام نەیتوانیوە تەنانەت ئەوە بکات. لە نێوان خۆیاندا جیاوازی دروست کردووە تا بگات بە ڕیزەکانی خەڵک؟

تایبەتمەندییەکی گرنگ یان ئاڵۆزی ئەم بەڵگەنامەیە، دابەشبوونە لە نێوان کەسانی سەر بە فارس و غەیرە فارس. ئەم بەڵگەنامەیە بە ڕوونی باس لەوە دەکات کە یەکێک لە ئەرکەکانی سوپا بەرگریکردنە لە یەکپارچەیی خاکی ئێران. ئەم یەکگرتنە مانای چییە؟ واتە ئەگەر ئەو خەڵکەی لە کوردستان یان لە پارێزگا سنوورییەکانی دیکەدا دەژین، نارەزایەتی دەربڕن بەرامبەر بە ستەمی نەتەوەیی، حکومەتی ناوەندی بە بیانووی مەترسی خستنە سەر یەکپارچەیی وڵات، سوپایان بۆ دەنێرێت! هیچ حیزبێک لە ئێراندا جوداخواز نییە، بەڵامو مافی خەڵکی ژێر زوڵمی نەتەوەیی کە بیانەوێت جیاببنەوە. ئەم بەڵگەنامەیە دەڵێت ئەمە سوپا بۆ ئەوە دەنێرین. ئه و ئه زموونه ی که خه ڵکی کوردستان و خه ڵکی ئازه ربایجان و هه ندێک ناوچه ی دیکه ی ئێران له سه ڕده می شانشینی په هله وییه وه تا ئه مڕۆ هه یه ، سه رکوت کردنی هەر جۆره ناڕه زایه تییه ک له به رامبه ر زوڵم و هه ڵاواردنی نه ته وه یی له ژێر ناوی جوداخوازیدایه .
جاڕنامەی وەهایی ٦ کەسی لە ڕاستیدا هەمان دیدگا دەخاتە بەردەم کۆمەڵگا، لە کاتێکدا خەڵک لە شەقامەکانی ئێران هاوار دەکەن کورد، بەلووچ، ئازەری، ئازادی و یەکسانی، یان کوردستان، چاو و ڕووناکی ئێران.
لە ڕووی واقیعی و کردارییەوە هیچ لایەنێک لە ئێراندا جوداخواز نییە، خەڵکی هەر پارێزگایەک جوداخواز نین، بەڵام کێشەکە ئەوەیە ئەگەر بیانەوێت جیاببنەوە، حکومەتی ناوەندی مافی ئەوەی نییە هێرش بکاتە سەریان و سەرکوتیان بکات. ناکرێ بە بەکارهێنانی هێز و هەڵمەتی سەربازی وڵات بە یەکگرتوویی بهێڵرێتەوە. پێویستە دان بە مافی جیابوونەوەدا بنرێت. وەکوو وڵاتانی شارستانی جیهان، یەکپارچەیی خاک تابۆ نییە. بۆ نموونە لە وڵاتی کەنەدا ویلایەتی کیوبیک دووجار ڕیفراندۆمی بۆ جیابوونەوە ئەنجامداوە. دەنگی نەداوە، بەڵام حزبی جوداخوازی کیوبیک فەرمی و چالاکە و نوێنەری لە پەرلەمان هەیە. ئەو وڵاتانەی بەنی شارستانییەتیان کردووە بەم شێوەیە هەڵسوکەوت دەکەن. دەمەوێت بەڵام جگە لە ڕوخاندن و داواکارییە ڕەواکانی خەڵک، کە لە جاڕنامەی ٢٠ ڕێکخراودا دەیبینین، هیچ بەڵگەیەک لە جاڕنامەی نەفەرەدا نییە، بەڵکو بەڵگەنامەیەکی دابەشکەرە کە بنەماکانی نکۆڵی دەکات مافەکانی خەڵک بەتایبەتی لە کوردستان و پارێزگا سنوورییەکانی دیکەیە.
خاڵی دواتر ئەوەیە کە بنەمای ئەم بەڵگەنامەیە پابەندبوونە بە

یاسا و ڕێککەوتننامە و پلاتفۆرمە نێودەوڵەتییەکان. خەڵکی ئێران بە پابەندبوون بە ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتییەکان نەهاتوونەتە سەر شەقامەکان. کۆماری ئیسلامیش ئەندامی زۆرێک لەم ڕێککەوتنە نێودەوڵەتیانە و هیچ گەرەنتییەکی کردەیی بۆ پابەندبوونی هیچ حکومەتێک بەو کۆنوانسیۆنانە نییە. بەڵام ئەگەر ئەمەیش نەبووایە، ئەم کۆنوانسیۆنانە هیچ پەیوەندییەکیان بە داخوازییەکانی شۆڕشی خەڵکی ئێرانەوە نییە. واژۆکارانی جاڕنامەی ٦ کەسی نەیاندەویست باسی ئازادی بکەن، نەیاندەویست باسی مافی خەڵک بکەن، خەڵکیان ڕەوانەی ڕێککەوتننامەی مافی مرۆڤ، ڕێککەوتننامەی ژینگە، ڕێککەوتننامەی مافی منداڵان، ڕێککەوتننامەی مافی کرێکاران و هتد کرد. ئەگەر ئەم کۆنوانسیۆنانە ئازاری خەڵکیان ساڕێژ بکردایە، ئێستا جیهان لەم دۆخەدا نەدەبوو.
ناونیشانی ئەم بەڵگەنامەیە لە بنەڕەتدا خەڵکی ئێران نییە، شەقام نییە. ئەمە مانۆڕێکی دیپلۆماسییە بۆ بەدەستهێنانی حکومەتەکان. لە بنەڕەتدا بۆ ئەم مەبەستە نووسراوە، بۆیە لە هەر گۆشەیەکەوە سەیری بکەیت، ئەم بەڵگەنامەیە هیچ پەیوەندییەکی بە شۆڕش و یەکگرتوویی خەڵکەوە نییە لەم شۆڕشەدا، کە بە پێچەوانەوە، بەڵگەنامەیەکی دابەشکەر و دژی خواستی ڕەوای خەڵکی ئێران.

حەسەن ساڵحی: لە بارودۆخی ئێستادا چۆن یەکڕیزی ڕیزەکانی شۆڕش مسۆگەر دەکرێت؟

حەمید تەقوایی: خۆشبەختانە ئەمڕۆ جاڕنامەی یەکگرتووی ڕیزەکانی شۆڕش ڕاگەیەندراوە. دەبوو پێش ٢٥ی بەهمەن هەڵێن و سیاسەتێک بخەینە سەر مێز، بەڵام ئەم هەڵ و سیاسەتە ئەمڕۆ لە دەستدایە. جاڕنامەی ٢٠ ڕێکخراو، وەک وتم دەنگی خەڵکە، دەنگی هەموو چین و توێژە چەوساوە و ئازادیخوازەکانی کۆمەڵگە لەم بەڵگەنامەیەدا ڕەنگ دەداتەوە.
داواکارییەکانی ئەم جاڕنامەیە لە ئاسمانەوە نەهاتنە خوارەوە، بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان، بزووتنەوەی کرێکاری، بزووتنەوەی ژنان، بزووتنەوەی دادخوازی، خانەنشینان و مامۆستایان و دەمێکە خەباتیان بۆ ئەو داواکاریانە کردووە. پرەنسیپی ئەوەی لە دەی ئەم شۆڕشەدا کردوویەتی ئەوەیە کە ئەو داواکاریانەی لە یەک شوێن کۆکردۆتەوە و وێنەیەکی ڕوون و شەفافی لە مانای سەرکەوتنی شۆڕشی ژن، ژیان ئازادی بەدەستەوەداوە. بەڕوشنی باسی حکوومەت و دیموکراسی ڕاستەوخۆی خەڵک و مافی خەڵکی کرد کە هەرکاتێک بیەوێت بەرپرسەکان لەکارلابەرن و ئیدارەی شورایشی پێشنیار کرد. ئیدارەی

شوراکان پێشتر لەلایەن کرێکارانی هەفت تەپە پێشنیار کرابوو.
ئازادکردنی زیندانیانی سیاسی و بەرەنگاربوونەوەی سزای لەسێدارەدان بزووتنەوەیەکی ناڕەزایەتییە لە کۆمەڵگادا، ناڕەزایەتی بەرامبەر بە تۆمارە ئەمنییەکان و ئازادکردنی سەرجەم زیندانیانی سیاسی چەندین جار لەلایەن هەڵسوڕاوانی بزووتنەوەی کرێکاری و بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی دیکەوە ڕاگەیەندراوە، کەهەڵوەشاندنەوەی هەموو هێزە سەرکوتگەرەکان، دادگاییکردنی هەموو تاوانباران و فەرماندەرەکانی تاوانەکانی ٤٠ ساڵەی ئەم دواییە لە مێژە داواکاری بزووتنەوەی داوای خوازی بووە. هه موو ئه مانه له م جاڕنامەیەدا خراوه ته ڕوو و به م مانایه ، وێنه و ئاسۆیەکی ڕوونی دەدات بەدەستەوە لەمانای سه رکه وتنی شۆڕشی ژن، ژیان ئازادی ده.
ئەم جاڕنامەیە لە دڵی کۆمەڵگاوە هاتووە دەرەوە، لە دڵی شۆڕش و بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان، بزووتنەوەی کرێکاری، دادخوازی، بزووتنەوەی ژنان و هتد. ئەمە مانیفێستی شۆڕش و بەڵگەنامەی یەکگرتوویی ڕیزەکانی خەڵکە. هەر هێزێک کە بانگەشەی ئازادی دەکات و بانگەشەی بەرگری لە مافی مرۆڤ دەکات و بانگەشەی پشتیوانی لە شۆڕشی ژن ژیان ئازادی دەکات، دەبێ لە دەوری ئەم جاڕنامەیە کۆببێتەوە. نەک تەنها بە ئەوەی بەیاننامەی پشتیوانی بدات، بەڵکو بڕگەبڕگەی بخاتە ناو دەستوری کاری خۆی و خەبات بۆ بەدیهێنانی بکات.
لەسەر ئاستی سەرتاسەریدا پێویستە جاڕنامەی ٢٠ ڕێکخراو بخرێتە سەر مێزی حکومەتەکان و ڕابگەیەندرێت کە ئەمە جاڕنامەیەکە کە لە دڵی کۆمەڵگا و شۆڕشی ئێرانەوە هاتۆتە دەرەوە و بە ڕوونی ئەو ئازادی و یەکسانی و خۆشگوزەرانییەی خستۆتە ڕوو کە خەڵک لە ئێران دەیانەوێت لە ١٢ بڕگەدا. ئەمە قسەی دڵی خەڵکی ئێرانە و پێویستە حکومەتەکان و دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان بزانن کە ئەمە حکومەتێکمان دەوێت کە ئەم یاسایانە و ئەم داواکاریانە جێبەجێ بکات.
ئەوەندەی پەیوەندی بە هاوپەیمانییەوە هەیە، میحوەری سەرەکی هاوپەیمانی، وەک جەختم لەسەر کردەوە، ئایدیاڵ و ئامانج و داخوازییەکانی شۆڕش، کە ئەمڕۆ لە جاڕنامەی بیست ڕێکخراودا ڕوونکراوەتەوە و ڕادەگەیەنرێت و هاوشان لەگەڵیدا جاڕنامەی داخوازی پێشکەوتنخوازانە لە ژنان. یەکێک لە میحوەر و پایە سەرەکییەکانی ئەم شۆڕشە ئازادی ژنەیە و جاڕنامەی داخوازییە پێشکەوتنخوازەکانی ژنان بەشێوەیەکی هەمەلایەنە و ڕوون مانای ڕزگاریخوازی ژنانی خستووەتەڕوو. ئەم دوو جاڕنامەیە وێنەیەکی هەمەلایەنە لە ئامانجەکانی شۆڕش و ڕێگای گەیشتن بە سەرکەوتنی شۆڕش دەخەنە ڕوو. میحوەری هەر جەرە

یەکگرتوویی و هاوپەیمانییەک، ئەگەر بیەوێت خزمەت بە شۆڕشی ئێران بکات، لە دەوری ئەم جاڕنامەیانە مومکینە. بانگەوازی ئێمە بۆ هەموو هێزە چالاکەکانی شۆڕشی ئێستا ئەوەیە کە پەیوەست بن بەم بەڵگەنامانەوە کە لە دڵی شۆڕشەوە سەریان هەڵداوە.

١٦ی ئازاری ٢٠٢٣، ٢٥ی ئەسفەند ١٤٠١
سوپاس بۆ ئەمیر تەوەکولی بۆ ئامادەکردنی دەقی سەرەتایی ئەم چاوپێکەوتنە.

قەسیدەی ژنێک خۆشی دەوێم.. ستیڤان شەمزینی

ئای چەند ئەو ژنەم خۆشدەوێت
چارەنووسم بە دەیدا دێتە خوارەوە
دەستە نوقاوەکانی تەنهاییم
لە مەرگی سینگیدا دەکرێنەوە
لە شەوانی رەنگ پەڕیوی فیراقدا
لە درزی موحیبەتەوە لێم دەڕوانێت
منداڵە لاسارەکەی هەوەسم
بە سەرنجێکی بەناز ژیر دەکاتەوە
پێکەنینە گڕگرتووەکانی رۆحی
لە نێو جانتای پەژارەکانم جێدەهێڵێت
گریانە ئاڵۆزکاوەکانی ئۆغرکردنم
لە نێو رەشایی پرچەکانیدا دەشارێتەوە
چەخماخە سەوزەکانی نیگام
لە چاوە خومارەکانیدا دەخوێنێتەوە
توند بە باوەشی خۆیەوە دەمنووسێ
کاتێ لورەی گورگی مەرگ دێت
لە تێپەڕینم بەناو مەرزەکانی سەرهەڵگرتن
بەرەو ناوەوەی خۆم
سنوورداشم دەکاتەوە
لە بن سێبەری دارگێلاسی ماچدا

دڵۆپ دڵۆپ رۆندکەکانم دەخواتەوە
ئەو دەمەی ستایشی هەتاو دەکەم
وەک چیایەکی بەفرین دەتوێتەوە
ئەو دەمەی باسی وشکبوونەوە دەکەم
چەشنی رووبارێکی بزێو دێتە بەردەمم
ئەو دەمەی عەشق لەمندا کاڵ دەبێتەوە
عاتیفەم بە ئەوینی خۆی تۆخ دەکاتەوە
ئەو دەمەی سەرم لە مەیخانە بزر دەبێت
لەناو ئاونگی مەمکەکانیدا دەیدۆزێتەوە
ئەو دەمەی لەشکری ماتەم وجودم تاڵان دەکا
ئاڵای ژیان لەسەر تەمەنم بەرز دەکاتەوە
ئەو دەمەی دەریالووشی بێدەنگی قووتم دەدا
لە سەحرای هەنسکەکانمەوە هاوار دەکات
ئەو دەمەی پەنجەرەی غەریزە تەڵخ دەکەم
بە ئاوریشمی شەوێکی لێکئاڵان دەیسڕێتەوە
ئەو دەمەی رۆژەکانم دەبنە گرێکوێرەیەک
وەک پرچی هزرێکی شێواو
یەک یەک دەیانکاتەوە
ئەو دەمەی لەسەر جوگرافیای عەشق ون دەبم
کون و قوژبنی شیعر بە دوامدا دەگەڕێت
ئەو دەمەی بڕیاری کۆچ دەدەم و دەڕۆم
سۆراخم لەو پاپۆڕە شکستخواردووانە دەپرسێت
لە لیتاوی کەناری خەونێکی بەدینەها توودا چەقیون
ئەو دەمەی دەروازەکانی ئەندێشەم دادەخەم
هەوڵی فەتحی شارە مێژووییەکانی خەیاڵم دەدات
ئەو دەمەی ئاگر لە خەڵوزی لێوەکانم بەردەدەم
مینا شنەبایەکی میهرەبان بەرەو رووم هەڵدەکات
ئەو دەمەی گەدەی فکرم
پڕ دەبێت لە کێمی پووچیی
خەیاڵدانم دەئاخنێت
بە دەیان پرسیاری گەشبین
ئەو دەمەی لەسەر شانۆیەکی مەلوول
بەردەبمەوە نێو دۆزەخی حەسرەت
دەستم دەگرێت بۆ نێو بەهەشتێک
لە رەنگی نیشتمان و
لە چەشنی ژنێتی خۆی و
بە نازکی تەواو ژنانەوە

دەچرپێنێتە گوێم
ژیان هەر ئەوەندەیە
لەگەڵ من بەسەری ببـەیت
ئاه، خودایە
من ژنێکی ئاوهام خۆشدەوێت
ژنێکی ئاوها خۆشی دەوێم

بیلەفێلد – نەخۆشخانەی گلیاد ئاینس
شتایسۆنی نۆرۆلۆگی

نەنە وباپیرە نەورۆز ڕۆژتان باش!.. د.هەژار عوسمان مەعروف

ئەسڵەن مێژو چیە جگە لە چەند پەڕەیەکی نوسراو لە لایەن چەند نوسەرێک کە مەگەر هەر خۆیان و پاشا و سەرۆکەکانیان بزانن چەند درۆ و چەند شێواندن و شاردنەوەی ڕاستیەکانی تێدایە! مەگەر مێژو چیە جگە لە نوسینەوەی بەسەرهاتی باشی و ڕاستی و دادپەروەی و جوامێریی سەرکەوتوەکان و ناشیرینی و ترسنۆکی و خراپیی شکستخواردووەکان ؟

نەنە وباپیرە نەورۆز! ئەوە گرنگ نیە هەمو ڕاستی و وردەکارییەکانی ئێوە نەزانین، مەگەر ژیان و بەسەرهاتی نەتەوە جۆراوجۆرەکانی ئەم دنیایە کە د□یبیسین یا بە فلیمە پرشنگدارەکانیان دەیانبینین هیچیان بە بەڵگەی DNA و بە بەڵگەی فۆتۆگرافیی فۆتۆشۆپ نەکراو و بە وێنە و دەنگی ڤیدیۆیی تەزویر نەکراو و بە دۆزینەوەی شوێنەواری خانوسازی و ئێسک و پروسکی پاڵەوانە ناودارەکانیان سەلمێنراون؟

نان ئەو نانەیە ئیمڕۆ لە خوانە! بێ گوێدانە ئەوەی کوردێک موسوڵمانی شیعەیە یا سونە، یا یارسانی (کاکەیی) و ئیزدیە یا زەردەشتی یا بڕوای بە هیچ ئاینێک نیە (ئاتێئیست) ئیمڕۆ بەدەگمەن کوردێک دەبینی لە هەر چوارپارچەکەی کوردستان و لە ناو کوردی ئاوارە و دەربەدەری هەمو ئەم دنیایە، کە د□ی بۆ نەورۆز و بە نەورۆز لێنەدا و نەکەوێتە پرتە پرت و خورپە، ئەسڵەن بە تایبەتی لە ئەوروپادا ئەم دۆخەیان ناوناوە (تا) ی نەورۆزی کوردان.

بەدەگمەن کوردێک دەبینی ئەگەر لێشی قەدەغەبکرێت لە نەورۆزدا لە ناو دڵی خۆیدا مۆمێک بۆ نەورۆز دانەگیرسێنێ.
ئەوە ڕاستە کە گەلانی تری ناوچەکە هەتا هیندستان و نەتەوە یەکگرتوەکانیش نەورۆز پیرۆزدەکەن، بەڵام پیرۆزکردنی گەلانی ناکورد بۆ نەورۆز پەیوەندیی بە پیرۆزکردنی وەرزی بەهارەوە هەیە کە چۆن پ□□ ب□ زستانی توش و سەرماوە دەنێ و خۆی بە هەتاوی گەرم و تاوەباران و چرۆی درەختان و خونچەی گوڵە کێویەکان دێتەوە مەیدانی ژیانێکی پڕ لە هیوا و کار و ئازادبون لە چواردیواری ماڵ.
بەڵام پیرۆزکردنی کورد بۆ نەورۆز جگە لە پیرۆزکردنی بەهار و گرنگتر لە مە واتا و ڕۆحی نەورۆزە بۆ ئینسانی کورد کە ئەمەیە:
لە ڕابوردوی نەتەوەی کورددا و لە سەر خاکی کوردستانەکەی وەک لە هەمو و□لاتانی دنیادا پاشا و سەرۆک و میر و بەگ و ئاغا و سان و… هەبون جا کوردی خۆجێی بوبن یا ناکوردی زاڵم و داگیرکەر. لە شوێن کات و لە بۆنەیەکی تایبەتیدا زۆرینەی خەڵک گەشت□□ تینیان و بەرامبەر بە فەرمانڕەوا زاڵمە کوردە یا ناکوردەکە ڕاپەڕیون و دەستیان لێوەشاندوە و هەندێ جار سەرکەوتوبون لە لادانی یا لەناوبردنی کەسی ستەمگەر. ئەوە گرنگ نیە ئێمە ئێستا نەتوانین بیسەلمێنین کە زوحاک داگیرکەرێکی زاڵمی ناکورد بوە و کاوەی ئاسنگەریش کورد بوە وبە چەکوشەکەی زوحاکی لەناوبردوە و خەڵکە کوردەکەی ڕزگارکردوە. زوحاک ڕەمز و هێما یە بۆ دەسەڵاتدارێک کە باوان و دایانمانی چەوساندۆتەوە ، کاوەش سیمبۆلی پاڵەوانێکە خەڵکە ستەمدیدەکەی ڕزگارکردوە. ئێستا ئاوای لێهاتوە کە هیچ نەتەوەیەک و هیچ مرۆڤێکی تاک لەم دنیایەدا بە هێندەی کورد لەگەڵ بەسەرهاتی کاوە و زوحاک و چیرۆکی نەورۆز تێکەڵ نەبوە و بە هی خۆی نازانێ، تۆوی نەورۆز لە کۆهەست (اللاشعور الجماعي) و کۆبیری (الفکر الجماعي) (collective unconsciousness) ی هەمو ئینسانێکی کورد دا چێنراوە، تەنانەت لە دڵ و دەرونی زانایەکی ناوداری موسوڵمانی وەک ڕۆحشاد(مەلا عەبدولکەریمی مودەریس) یش دا کە لە سەردەمی سەدام دا فتوادەدات کە بە جەژن دانان و پیرۆزکردنی نەورۆز هیچ بەرکەوتنێکی نەباش و نەرێنیی نیە لەگەڵ بنەماکانی ئاینی ئیسلام دا.ڕۆحی نەورۆز ئەمەیە کە ئینسانی کورد هەتا سەر ناچەمێتەوە بۆ هیچ زاڵمێکی ناکورد یا کورد ، وە لە ئەستوربونی ئەو زوڵمەدا کاوەکان بە چەکوش و شمشێرەکانیانەوە هەڵدەکوتنە سەر زاڵمەکان و کوردستانیان لێ پاکدەکەنەوە.
لە ڕوی تەندروستیی دەرونیی تاکەوە زۆر گرنگە هەمو نەتەوەیەک کۆمەڵێک سونبول و ڕەمز و هێمای هاوبەشی هەبێت کە دەبێتە ناسنامە یا شوناسی (identity) ئایدیۆلۆجیی هاوبەشی هەمو تاکێکی ئەو

نەتەوەیە ، بە کورد یەکێ لە سونبولە ئەرێنییە موقەدەسەکان جەژنی نەورۆزە کە نابێت هەرگیز لە ژێر هیچ بەهانەیەکدا لە دڵ و دەروونمان دا کاڵبێتەوە.
بەداخەوە سونبولی نەرێنیشمان هەیە بۆ نموونە (شەوی براکوژی) و(ئەنفال و هەڵەبجە) و (کیمیاکوژی و دەسدرێژی سێکسیی کوردانی ئێزدی). وەک چۆن جولەکە (هۆلۆکاوست) لە بیرناکەن ئێمەش نابێت هەرگیز (ئەنفال و هەڵەبجە) و(کیمیاکوژی و دەسدرێژی سێکسیی کوردانی ئێزدی) لە بیربکەین کە بنی بنەوەی تاریکیی چەوساندنەوەی کورد دەردەبڕن و ساڵانە دەبێت یادبکرێنەوە.

ئۆپەرێتی: بە یادی نەورۆز.. عەلی حەمەڕەشید

منداڵان پێکەوە ئامادەکارییان کردبوو بۆ نەورۆز و بڕیاریان دابوو کە بۆ نەورۆزی ئەمساڵ جیاوازتر ئەو یادە بکەنەوە چونکە پێیان وابوو ئاهەنگ و گۆرانی وتن و خواردنی جۆراوجۆر ڕاستە خۆشە بەڵام خۆشییەکی کاتییە و بەشێوەیەک نامێنێتەوە کە لە ڕۆژان و ساڵانی داهاتوودا ببیینن و شانازیی پێوە بکەن بۆیە کەوتنە گفتوگۆکردن :

لیا:

هاوڕێیان وەرن با یادی نەورۆز…جیاوازتربێ لە ساڵانی پێشوو
بە ئەنجامدانی کاری جۆراوجۆر…بەخۆشییەوە بەشداربین هەموو

کۆرس:

با یادی نەورۆز بەرز ڕابگرین…گشت ئامادەبین لە [illegible] بۆ پێشوازی
چونکە لەمێژە کە نەورۆزی کورد … بۆمان بووەتە جێگەی شانازیی

ئاوان:

من دەمەوێت ئەم نەورۆزە…هەریەکە و نەمامێک بچێنین
لەشەقام و باخچەو کێڵان…زۆر بەجوانی بیانڕوێنین

ئایان:

من نەمامێک تۆ نەمامێک…با هەڵمەتمان فراوان بێ
لە شارۆچکە و گوند و شارا…تا کوردستان گەش و جوان بێ

ڕاسا:

من باخچەیەک تۆ باخچەیەک…گـــو□□ژ دەکەین بەئاســـــانی
هەتـا سبەی کوردستانمـــــان…گوڵستانێک بێت لـــــــەجوانیی
کۆرس:
هەمـــوو وەک یەک دڵسۆزانە…بڵێین ئێمە دۆستی ژینگەین
هەتـــــا ژینگە پارێزراو بێ…بەیەکــــــەوە هـــەوڵ دەدەین
…
با دوکــــەڵی تایە و لاستیک…ژینگەکەمان لێ پیس نەکەن
مرۆڤیش بــــە بۆنی ناخۆش…بەرەو نائـــــــارامی نەبــــەن
…
هەوای خـــاوێن بەردەوام بێت…وەکو پاکیی و سازگـــاری خۆی
هــــــــەوڵنەدەین بـــەو پیسی□ …بیشێوێنێن و ڕێگـــر بین بۆی
…
نەورۆزیش وەک نازداریی خـــۆی…شکــــۆی زیاتر دەرد□ک□ــــــــ□و□
چونکە وردو درشتی کـــــــــــورد…وەک یەک نەورۆزیان خۆشدەوێ
…
دەی باهەموو دەنگ و ڕەنگمان…تێکــەڵاوی یەکتر بکــــــــەین
بڵێین نەورۆز بەخێر هـــــــــــاتی…یەکدەنگی خۆمــــــان دەربخەین
…
جـــوانیی ژینگە و هاوکاریمان…بپـــــــــارێزین درشـــت و ورد
پەیـــامێک بێ جێی شـــانازی…بۆ نەورۆز و بـــۆ ئێمەی کورد
…
٨/٢/٢٠٢٣

ر ِيـَذنةي ئازاريـَكي زؤر و
شةثؤلي طرياني بةكولَ
هةموو طيانيِ داطيركردووم
بؤية لةطةلَ ئيـَوةم بةدلَ